

בית אברהם

החדש

סדרי ומנהגי

ראש השנה. יום כיפור. חג סוכות

לקהילות

יהודי אלג'יריה

בית אברהם

החדש

סדרי ומנהגי

ראש השנה. יום כיפור. חג סוכות

לקהילות

יהודי אלג'יריה

ע"י זית"א דכיא

ארץ ישראל

תשפ"א

לעילוי נר"ן

א"מ

מליחא ארנסטין בת שרה ע"ה

שרה עמרם (למשפחת ברקאת) בת אסתר. ת'פחה לאה בת ריינה. קורין
ברכה בת שרה קלייר

נסים עמרם בן ג'ממא. יעקב זיתון בן מריומה. רולנד רחמים עמרם בן שרה
דניאל עמרם בן שרה. גרלד לוסיאן עמרם בן שרה. אליהו זאן מרק בן
אסתר. יעקב פיליפ ביטאן בן אסתר. פנחס ביטאן בן אסתר. רב יצחק זרביב
בן ברוריה

פרג'י פרנד קטורזה בן ר'בה

כל הזכויות שמורות להמחבר
אסור להדפיס בלי רשות המחבר
אברהם זיתון
0525476384

הקדמה קצרה

מודים לריבון עלמין לטוב עבד

ישמח האב ויגל הבן, על ליקוט מנהגי ופסקי חכמי אלג'יריה, היוצא לאור לראשונה. מרוב טרדות, ומקוצר רוח וזמן, נדחפנו להדפיס ספר זה כמות שהוא, אף ששאפנו למהדורא יותר יפה ונעימה. בכל זאת, העיקר, שניתן לשימוש.

מכיוון שערכנו ספר זה בכמה ימים (ולילות) מועטים מאוד, וחדלו לנו הזמן והכח, מ"מ, הרי השתדלנו שהספר יהא נאה לקריאה פשוטה, אמנם, הגהת דקדוק ושגיאות כתיב נעשתה באון קליל, ובהערה בעלמא, מחוסר זמן, ואיתכם הסליחה.

'בית אברהם' מכיל פחות מתכונני בישול ופיוטים, כי כבר עבודה זאת נעשתה בעבר. לכן, הצגנו כאן, לרוב, פסקים ומנהגי הלכה.

מקור העיקרי הם ראשוני אלג'יריה, ספר 'זה השלחן' ופירושו 'ויגש אליהו' מאת רבי אליהו גג ז"ל, שהתיישב באלג'יר לפני כמאה וחמישים שנה.

בהחלט, הבאנו ספרי מרא דאתרא דמדינת אלג'יריה, הוא רבי יהודה עייאש ז"ל, אבל הוספנו גם פוסקי אלג'יריה האחרונים עד ימינו.

ספר 'בית אברהם', היא הרחבת קונטרס 'בית אברהם' שהדפסנו לפני כמה שנים, והיה עוסק אז בסדרי ראש השנה בלבד [סדר ר"ה לכל קהילות הספרדים ועדות המזרח].

בימים אלו של יראה ושמחה ביחד, מצפים אנו לרנן בגילוי כבוד ה' בבית הבחירה, עם כל ישראל, מלב ללב כמים ובניסוכם המרומם.

שנזכה לגאולה שלמה ברחמים ובמופתים גדולים. אמן.

פה בית שמש ט"ז אלול תשפ"א

אברהם בן מכלוף זית'ן ס.ט.

בברכת תכלה שנה וקיללותיה – תחל שנה וברכותיה

תוכן

דיני והנהגות בחודש אלול

י	מנהג אמירת הסליחות
י"א	אמירת מזמור 'לדוד ה' אורי וישעי'
י"א	תקיעות בסליחות
י"ב	שבת שלפני ראש השנה

דיני והנהגות ער"ה

י"ג	מנהגי תפילה
י"ג	תקיעות ערב ראש השנה
י"ד	עלייה לבית הקברות [בית עלמין]
י"ד	התרת נדרים
י"ד	תענית ערב ראש השנה
ט"ו	הנהגות מפורדות בר"ה

דקדוקי בנוסח התפילה

ט"ז	'המלך הקדוש' 'המלך המשפט'
ט"ז	נוסח התפילה
כ	'צדקתך' בר"ה שחל בשבת

דיני והנהגות ערבית דר"ה

כ"א	תפילה בקול רם
כ"א	ערבית של ראש השנה

הנהגות סדר ליל ראש השנה

כ"ב	נוסח הקידוש
כ"ב	ברכת שהחיינו בליל ב'
כ"ג	יין צימוקים – מיץ ענבים
כ"ג	טבילת המוציא בסוכר

סדר סימני ראש השנה

כ"ד	רוביאי
-----	--------

ה

כ"ד	אכילת רימונים
כ"ה	ראש כבש
כ"ה	דגים
כ"ה	יהי רצון

דיני והנהגות תפילת שחרית

כ"ו	פסוקי דזמרה
כ"ז	פיוטים בתוך התפילה
כ"ז	אבינו מלכנו
כ"ח	בקשות ו"ג מידות
כ"ט	עליית רווק לתורה

דין והנהגות סדר התקיעות

ל'	ברכת שהחיינו ביום ב'
ל'	אמירת ויהי נועם בשופר
ל"א	סדר המזמורים קודם התקיעות
ל"א	סדר התקיעות
ל"ב	תקיעות בעמידה (בלחש)
ל"ג	היום הרת עולם
ל"ג	תקיעה לנשים

דיני תפילת מוסף

ל"ד

מנחה, תשליך, וצום גדליה

ל"ה	שינה בראש השנה
ל"ו	סדר תשליך
ל"ז	צום גדליה

דיני והנהגות ערב כפור

ל"ט	שחרית ערב יום הכיפורים
ל"ט	מנהג הכפרות
מ'	הנהגות שונות

הנהגות ערבית של כפור

מ"א	עטיפת טלית גדול ערב יוה"כ
מ"א	מזמור שיר ליום השבת
מ"ב	מנהג 'כל נדרי'

מ"ד דיני והנהגות שחרית מנחה ונעילה
מ"ו ברכת כהנים
מ"ז מנחה של יוה"כ
מ"ז נעילה

דיני והנהגות מוצאי כיפור
מ"ח הבדלת יוה"כ

דיני והנהגות חג סוכות
נ"א בניית הסוכה
נ"ג ברכת שהחיינו על עשיית הסוכה
נ"ג קידוש ליל סוכות
נ"ג ברכת לישב בסוכה
נ"ד ברכת שהחיינו בקידוש
נ"ד הבדלה
נ"ד סדר אושפיזין וכסא

דיני לולב ומיניו
נ"ה דיני לולב
נ"ה דיני הדס
נ"ה דיני האתרוג
נ"ז סדר הלולב ומיניו
נ"ח איגוד הלולב ומיניו
נ"ח חוט משי סביב הלולב
נ"ח איגוד הלולב ביום טוב
נ"ט ברכת שהחיינו על הלולב
נ"ט ברכת הלולב
ס' אופן נטילת הלולב
ס' נטילת פני הלולב
ס"א בענין הנענועים
ס"ב מספר הנענועים
ס"ג סיבוב הרוחות
ס"ג מכירת ואמירת הושענות
ס"ד הושענות בשבת
ס"ד הקפות
ס"ה מוסף של סוכות

דיני הושענא רבא ונטילת ערבה
ס"ו

דינים והנהגות שמיני עצרת

ס"ח תיקון הגשם

דינים והנהגות שמחת תורה

ס"ט ליל שמחת תורה והקפות
ע' שחרית וקריאת התורה בש"ת
ע' קדיש על ספר תורה
ע"א מנהג בעליית חתן תורה
ע"א קריאת תורה בשמחת תורה
ע"ג קידוש בין שחרית למוסף

קידוש וסימני ראש השנה

ע"ה

ברכת המזון

ק"א

☛ הבאנו כמה פעמים הספר 'מנורת המאור' לרבי ישראל אנקאוואה שחי בספרד ואביו למפורסם רבי אפרים אנקאווא זצוק"ל מגירוש ספרד הראשון, הרב מתלמסאן. ספר המוסר של רבי יהודה כלאץ שחי בתלמסאן, הוא קיצור של 'מנורת המאור'.

☛ בסיס החיבור שלנו הוא 'זה השלחן' לרבי אליהו גג', מנהגי 'אלג'יר', ולכן, כל פסק או מנהג שאינו מצויין באיזה מקור, פירוש, כי שורשו מספר 'זה השלחן'.

☛ ראשי תיבות מט"י הוא מטה יהודה לרבי יהודה עייאש ז"ל מאלג'יר על השו"ע, צו"ד והר"א הם צוף דבש ואשר לדוד לרבי דוד מועטי רבה של אלג'יר.

☛ הבאנו קצת מרבני יוצאי אלג'יר שבזמננו, כהרב אליהו זייני, הרב אורי עמוץ שרקי והרב זכריה זרמתי כולם שליט"א.

☛ הספר הזה אינו תחליף לשאלת רב. הבאנו גם מדברי רבי יוסף גיאנסיא ז"ל ביהודית ערבית.

☛ אף שעברנו על עשרות ספרים, בלי שום ספק חסרים לנו מקורות, ובפרט מסורת שבעל פה, ולא הספקנו לצערנו, לשאול את זקני העדה, שהם מקור חשוב וחיוני למנהג.

☛ בעזרת ה', כוונתנו לערוך ספר שלם, על חול, שבת, מועדים וכו'. ועוד לחזון מועד.

☛ גם בכוונתנו להסביר סיבת העלמת יהדות אלג'יריה [אלג'יר היינו עיר הבירה, אלג'יריה, היא שם המדינה] מדפי הסטוריית ישראל בזמננו. וגם שורש פסיקת ומנהג האלג'יראי.

ראש השנה

דיני והנהגות בחודש אלול

מנהג אמירת הסליחות

- א. מרבנים בסליחות ביום ובליילה, מר"ח אלול עד יוה"כ, וקמים בחצות הלילה להתחנן. ספר המוסר לרבי יהודה כלץ ז"ל
- ב. מתחילים הסליחות ממחרת ר"ח. ויגש אליהו: טור ס' תקפ"א.
- ג. עיקר הסליחות הוא באשמורת הבוקר כמובא בבית יוסף ומרן השו"ע. ס' תקפ"א. זית"א דכ"א.
- ד. עדיף לומר סליחות ותחנונים בלילי אלול, על חשבון לימוד ש"ס ופוסקים, ואף היחיד, יפסיק את לימודו כדי לומר סליחות ותחנונים, כנהוג בציבור. מים חיים ח"א דף קפ"ב
- ה. אף שעדיף למנוע לומר סליחות ותחנונים בלילה קודם חצות, אחרי תפילת ערבית, מנהג זה אי אפשר לבטלו אחרי שיסודו באחד מהגאונים (דברי שר שלום גאון) ומובא גם בראשונים. ואין כח בשום אדם לשנות [וקל וחומר, לבטל] מנהג שנהגו ע"פ קדמונים (שדי חמד). דרכי דוד בן כליפא ס' מ'
- ו. מנהג בני אלג'יריה נגרר אחרי הרשב"ץ (בראש 'מאמר חמין) "שאפילו כל השנה אין לנו נפילת אפיים כל הלילה". וכך מרן השו"ע (ס' תק"א) שאין סליחות ותחנונים בלילה קודם חצות. וכך נהגנו, "וכמעט בכל צפון אפריקא נמשכים אחר רבינו האר"י זיע"א, אין אנו רשאים ללכת אחרי הנהגים לעשות סליחות בלילה. (שם) אלא באשמורת הבוקר. זית"א דכ"א
- ז. מנהגם דאז לומר סליחות גם בלילי שבתות בלי תחנונים (ריב"ש ס' תקי"ב), וכך גם באשמורת הבוקר ב' ימי ר"ה ושבת תשובה, בלי תחנונים (רבי ישראל אנקאווא במנורת המאור) ולכן תוקעים כל חודש אלול [חוץ משבת] (שם) ואין המנהג כן היום. זית"א דכ"א.

אמירת מזמור 'לדוד ה' אורי וישעי'

- א. מנהג לומר מזמור 'לדוד ה' אורי וישעי'. נהגו לאומרו קודם ערבית, כל חודש אלול עד שמחת תורה, וגם בשחרית קודם 'קווה'. וכך נהגו רבני שאלוניקי הראשונים, כמובא במחזור בית אל. מים חיים ה"ב דף קכג
- ב. ויש שנהגו לאומרו אחרי ערבית. ואני הכותב, מוסיף, כי מנהג זה קדמון וכבר קיים אצל ראשונים כמלאכים, אלא שהמנהג הקדוש היה לאומרו אחרי תפילת ערבית ושחרית, והוא מנהג ספרדי ואשכנזי גם יחד המקורי, ולא קודם 'קווה', שהוא מנהג מאוחר כידוע. זית"א דכ"א

תקיעות בסליחות

- א. נהגו לתקוע תשר"ת כבר ביום ר"ח אלול עצמו, בשחרית קודם 'ובא לציון'. דרכי דוד בן כליפא ס' ל"ח.
- ב. מנהגם בוואהרן לתקוע (תשר"ת תש"ת תר"ת) בסליחות אחרי פיוט 'אם אפס רובע הקן' ותרועה גדולה בקדיש תתקבל קודם 'תענו ותערתו'. דרכי דוד בן כליפא ס' ל"ח.
- ג. מנהג תלמסאן הוא שאין תוקעין בסליחות, והוא מנהג בכמה מקומות אחרים. מים חיים ה"ב דף ב
- ד. אחרי התקיעה, יעמוד הש"ץ וידרוש מוסר בענן התשובה, ואח"כ אומרים 'ובא לציון'.
- ה. בבית כנסת הגדולה בחודש אלול, ביום ב' וה', נהגו לומר בקשה 'זכור נא אלהינו וכו', אחר עמידה של שחרית.
- ו. קודם הבדלה בבי"ה, אומרים 'זכור נא אלהינו', בכל מוצ"ש מר"ח אלול עד יו"ה.

ז. יש לומר 'אלהה דמאיר ענני' ולא 'דרבי מאיר', שכך הנוסח בגמרא, וגם שהמתפלל לפני ה' בזכות איזה צדיק, אם הוא מפורסם, אין לתראו בשם רבי, שאין גבהות לפני המקום. מים חיים ח"א דף קפ"ב

ח. אמנם, יש שגורסים 'עננו אלהא דרבי מאיר' דווקא 'דרבי', שמזכירים זכות רבי מאיר ע"ה, ולא ישתמע 'אלהא דמאיר' 'אלוה שמאיר' לעולם, שאין כאן עניינה וענייה. ע"פ שלחן לחם הפנים דף פו ס' ח"י, ע"פ הרב כף אחת [החיד"א]. זית"א דכ"א.

שבת שלפני ראש השנה

א. דורשים ביום שבת שקודם ראש השנה, הנקרא 'שבת ואני בצדק' בשחרית קודם התורה ובכל בה"כ העיר דורשין, ואחר הדרוש אומרים בקשה זו 'ישן אל תרדם'.

ב. בשבת זו, מפטיר שובה מי כמוך, ומוסיפים תקעו על הסדר, וחוזרים וקוראים מי אל כמוך עד הסוף. כשהם מחוברים ניצבים וילך ובשבת בנתיים בין ר"ה לכיפור, מפטירין דרשו כשהם מופרדים דהיינו כשחל ר"ה בב"ג, ובא סימן פת בג, המלך. מנהג להפטיר ב'שובה' קודם ראש השנה, הוא ע"פ הרשב"ץ, ומובא בהר"א אל די"א בשם האורחות חיים.

ויגש אליהו: דעת הבית יהודה במנהגים היא דווקא להפטיר ב'שובה' וכך הוא בהרשב"ץ [רמ"ח]. אמנם, יש בעיר כמה שנהגו להפטיר גם ב'דרשו' כדעת רבי שלמה אבולכיר. ומשם רבי מ. עמור ז"ל, כשר"ח אלול בשבת, נהגו להפטיר 'השמים כסא' וכך הוא בלבוש, ודלא כמורן השו"ע.

ג. קטן אינו מפטיר 'שובה', אלא גדול.

דיני והנהגות ער"ה

מנהגי תפילה

- א. בשחרית ערב ר"ה אומרים ברכו אחר קדיש תתקבל של שחרית, ואין אומרים 'תפילה לדוד' ו'בית יעקב'. וכן ערב יו"ה ו'שאר ערבי יום טוב. כ"כ בבית יהודה (שם). ויגש אליהו: והוא מנהג בי"הכ הגדול באלג'יר בלבד.
- ב. מנהג יפה לא להתחנן ונפ"א בערב ר"ה. מנורת המאור לרבי ישראל אקאוואה זצ"ל
- ג. במנחה ערב ראש השנה, אין נופלין על פניהם, כשאר ערבי שבתות. כ"כ הבית יהודה במנהגים ס"ג. ויגש אליהו: רשב"ץ [ס' רמ"ח], והמנהג עכשיו הוא אף בשחרית ע"פ השו"ע [תקפ"א]

תקיעות ערב ראש השנה

- א. אין תוקעין ערב ראש השנה אינו מהשו"ע אלא מהרמ"א, וליתא בדפוס ראשון שכ"ו שנדפס ע"י מרן עצמו [פקח על זה] דרכי דוד בן כליפא ס' ל"ח
- ב. מנהג לא לתקוע בסליחות ערב ראש השנה, הוא רק לאשכנזים. אבל הספרדים כן נהגו לתקוע בסליחות ערב ר"ה, כמו שנהגו במרוקו ובאלג'יריה. וכך נהגו איזי ת"ח לתקוע ערב ראש השנה, כדי להסדיר התקיעות, וכך הוא בתלמסאן. אוצר המכתבים ח"ב אלף תשעט
- ג. מותר לתקוע ערב ר"ה אוצר המכתבים לר"י משאש ז"ל והוא תלוי במנהג המקום. וכן ביזה השלחן גג', דלא כהמשחא דרבנותא שאין לתקוע בערב ר"ה. ואין הדבר דומה לתקיעות ר"ח לפני 'ובא לציון' במופיע ברשב"ץ, שאין פוסקים אוסרים כלל לתקוע בר"ח, אלא כן נמצא שיש מחלוקת הפוסקים בענין. תשובות מערביות זרמתי דף 426

עלייה לבית הקברות [בית עלמין]

- א. אחרי תפילת שחרית בערב ר"ה, נהגו רוב הקהל, אנשים ונשים וטף, בכל תפוצות ישראל, ללכת לבית החיים, לבקש רחמים על קברי הרבנים והצדיקים. וכ"כ מור"ם בהג"ה ס' תקפ"א. גם עושים שם, התרה אף על המתים. עיין להלן. זית"א דכ"א.
- ב. הולכים לבית עלמין ערב ראש השנה לפקוד המתים והצדיקים, להתפלל שנזכה לחיים ולדין, ונותנים צדקה לעניים. רב יוסף גינאסיא
- ג. אין חשש לנשים נידות ובית מיחוש (ויגש אליהו בשם הר"א דל"ה). אמנם בהרבה משפחות נהגו שהנשים נמנעות מלהגיע לבית עלמין, וכך מובא בשו"ע. זית"א דכ"א

התרת נדרים

- א. הבא להתיר נדרו בפני ג', צריך לפרט את הסיבה לפחות לא' מהם, והשניים האחרים סומכים על חבריו. רשב"א ח"ד ס' ס"ב. אשר לדוד
- ב. התרה על המתים: טעם ע"פ רבי יעקב סמאג'א ז"ל, גם כן בכל ערב ר"ה, כי הוא הוא דין למתים, ובר"ה ספרי החיים והמתים פתוחים. ועושים רחמנא להקל על עונש הנפטר. (ויגש אליהו)

תענית ערב ראש השנה

- א. נהגו רוב העולם להתענות ערב ר"ה ואינם משלימים את התענית, כמ"ש מרן (שם) ואומר עננו בתפילת העמידה, כמ"ש המ"ט (שם).
- ב. מנהגנו בקונסטנטיין להתענות ערב ראש השנה עד הלילה. רב יוסף גינאסיא
- ג. אם חל ברית מילה בערב ראש השנה, יכולין לאכול, כמ"ש מור"ם (שם). ובעל הברית מזמין לחברים ומודיעים, דיכולים לאכול מי שירצה, כמ"ש המט"י.
- ד. אין לאבל ביום הקבורה, להתענות בער"ה.

הנהגות מפורדות בר"ה

- א. לא לובשים בגד חדש בר"ה, כיוון שיש לו שמחה להלביש, ואין ראוי לשמוח ביום הזה דרינה יטיב דומיה. ואין אומרים הלל בראש השנה, מטעם זה. גם כן, הרבה משפחות לא אוכלים דגים בר"ה משום שמחה. כ"כ הב"י במנהגים ס"ד.
ויגש אליהו: ואף שהוא יום הדין, בכל זאת יש קצת שמחת יום טוב. ובכל זאת, מפני היראה, כך נהגנו.
- ב. נהגו לקנות קדירה חדשה בערב ר"ה: שמע מידידו הרא"ם ז"ל רמז במזמור ר"ה 'על הגיתית לאסף' כתוב מדוד תעבורה, רמז לגאולה. הגהות השמטות זה השלחן מהרבנים ש"ץ [צרור] והרמ"ב
- ג. חסידים הראשונים נהגו ללבוש הקייטל, שהוא בגד לבן, להסיר מעליו המשטינות והמקטרגים בעת התפילה, כ"כ השל"ה. [המקור בתלמוד הירושלמי. זית"א דכ"א]
- ד. ביוה"כ חובשים בגד ארוך לבן (גילבה – ולא גילביה, כהיגוי עברי מעדות המזרח או קיטל) שאנו בוטחים בהקב"ה שיוציא את דיננו טהור וקדוש. רב יוסף גינאסיא
- ה. למי שמת ונקבר ביום טוב א' של ר"ה, מתחילים למנות מיום ב':
ויגש אליהו: שו"ת בית יהודה ס' שצ"ט והר"אל דט"ז וכך מנהג אלג'ר. וביום ב' אין לנהוג אפילו בפרהסיא (שו"ע ס"ו ובהר"אל דט"ז) אבל אנינות כן נוהגת ביו"ט שני כל זמן שלא נקבר.
- ו. לא שוחטים כלל ביו"ט א' ואפילו עופות. כל שכן ביו"ט של ראש השנה, מכיוון שאפשר לשחוט מערב יו"ט. ואין היתר, אלא אם נזדמנו אורחים. אבל ביו"ט ב', שוחטין עופות דווקא ואפילו ביום ב' של ר"ה. אבל בהמות, לא ישחוט כלל לא בר"ה ולא בשאר יו"ט.
ויגש אליהו: אף שנראה הפוך בב"י המנהגים, רבי אליהו ג' קיבל מרבי שמואל אבולכיר כי כבר בזנמם [אחרי הבית יהודה] נהגו שאן לשחוט בהמה לכולי עלמא ועיין עוד שם בויגש אליהו.

דקדוקי בנוסח התפילה מהרב מטה יהודה

'המלך הקדוש' 'המלך המשפט'

- א. אם אמר האל הקדוש, ותוך כדי דיבור נזכר ואמר המלך הקדוש, אין צריך לחזור. וכן הדין בהמלך המשפט. לשיטת הגאונים אינו חוזר, בין שהוא יודע שהוא יום טוב, בין שלא. מט"י תקפ"ב
- ב. אם עקר רגליו חוזר לראש העמידה, וכל עוד שלא עקר, חוזר לראש הברכה [המלך הקדוש המשפט] ע"פ מט"י ומשחא דרבותא [תקפ"ב] עלי הדס סטבון.

נוסח התפילה

- א. נוסחתנו הוא זכרנו לחיים אל מלך חפץ בחיים וכתבנו בספר חיים למענך אלהים חיים. כך הוא ברד"א ובשערי אורה לרבי יוסף גיקטיליה. מזכיר סידורים חדשים בשם 'תפילת ישרים' ליוורנו. מט"י תקפ"ב
- ב. זכרנו לחיים וכו' הם י"א תיבות בלי תיבת 'א"ל' שקודם תיבת מלך וגם ב' תיבות 'אל חי' כמ"ש הטור מרן הב"י וכ"ה נוסח הסידורים, וכן הסכמת כמה רבנים.
- ג. זכרנו לחיים: עיקר הנוסח כהטור והאר"י ז"ל, ויש להשמיט 'אל חי'. ודלא כהמט"י שכתב לא לשנות את מנהגייהם. נוה שלום שולאל או"ח ס' תקפ"ב אות ב' דין ז'
- רבי שלום שולאל מקשה על המטה יהודה, שאף כשאין מחלוקת על איזה מנהג, משנים אותו, אם המנהג השני יותר יפה והגון:
  - רבינו הא"י גאון תיקן והנהיג להפטיר בשמחת תורה 'ויהי אחרי מות משה', אמנם חכמי הגמרא תיקנו קודם לו להפטיר ב'יעמוד שלמה':
  - גם הריב"ש מנע המנהג הקודם, והנהיג שהש"ץ יתפלל מוסף בלחש ואח"כ בקול רם.

- ד. מי כמוך: כתב הטור יש בו ח' תיבות כנגד ח' תיבות שבפסוק 'ויזכור כי בשר המה רוח הולך ולא ישוב', כלומר, מפני שזוכר כי 'יצוריו בשר המה, ובטבע הם חוטאים, לפיכך מרחם עליהם.
- ה. מי כמוך יש ח' תיבות [טור]. ובמוסף אומר אב 'הרחמים', גם בשבת בעשרת ימי תשובה וגם במנחה, ע"פ גורי האר"י ז"ל. נוה שלום שולאל או"ח ס' תקפ"ב אות ב' דין ז'
- ו. לחיים הלמ"ד בשב"א ולא בפת"ח, דמשמע לָא חיים. וכ"כ מ"מ והמנהגים.
- ז. אין אומרים 'לחיים טובים' בהתחלת העמידה אלא רק לחיים, עד אחרי 'מודים' שאז מוסיפים מילה 'טובים' [וכתוב לחיים טובים כל בני בריהך] [ובספר ... חיים טובים וכו']. ויגש אליהו: הקהל עונה 'לחיים טובים'.
- ח. מנהגינו בעיר אלג'יר יע"א לומר בתחילה 'מלך עוזר ומושיע' ואח"כ 'זכרינו' וכו' עד 'אל חי ומסיימין זמגן'. ואין בזה שינוי או גרעון, כי הטעם הוא להסמיך תיבות אל חי לתיבת זמגן, על שם הפסוק 'לבי ובשרי ירננו אל אל חי' וכתוב בסופו 'כי שמש זמגן'. ויגש אליהו: וכבר בתקופת רבי אליהו גי'ג (מחבר זה השלחן וסירושו ויגש אליהו), לא נהגו כך, אלא כנהוג המרווח.
- ט. אין לשנות המנהגים, דנהרא ונהרא ופשטיה, וזה דרכי שלא לשנות מהמנהגים כלל, מכיוון שנתקנו ימים מקדם ע"י רבנים וגאונים ז"ל. וכל המשנה, ידו על התחתונה ואינו אלא טועה ונקרא פורץ גדר, דכל מנהג יש לו שורש וצינור למעלה.
- י. וכתוב לחיים טובים. כן צריך לגרום, כנוסח מוהר"ם והט"ז. נוה שלום שולאל או"ח ס' תקפ"ב אות ב' דין ז'
- יא. יאמר כתבנו בחטף קמ"ץ שהוא לשון בקשה [וכתבנו]. ולא יאמר 'זוכרינו' 'כותבנו' בחול"ם, שהוא לשון תואר.

יב. ובכן עולה ע"ב רמז לשם ע"ב מתגלגל בצירופו. גם ובכן הוא לשון מקרא: 'ובכן אבוא אל המלך'. לפי שהוא עתה יום הדין, ואנו באים לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה, כ"כ הטור ז"ל.

יג. אגודה אחת: אל"ף בפתח ולא בסגול וכן הח' בפתח.

יד. כמו שידענו ה' אלהינו כצ"ל לפי מ"ש הטור: ובכן תן פחדך יש בו מ"ד תיבות מוכח דיש לומר 'כמו', שאם נמחקה (המילה 'כמו'), יהיה מנין התיבות חסר וכ"כ מרן ב"י.

טו. יש לומר 'כמו שידענו' להשלים מ"ד תיבות (ע"פ מט"י בשם הטור והב"י). אמנם ע"פ האר"י ז"ל אין לומר 'כמו' אלא להשלים מ"ב תיבות כנגד שם מ"ב. נה שלום שולאל או"ח ס' תקפ"ב אות ב' דין ז'

טז. יש לקיים נוסח בר"ה: 'זה היום תחילת מעשיך', ולא לגרום 'זכרון מעשיך'. קיצור תשב"ץ ר"צ.

יז. לא נוהגים לומר בר"ה 'מלך מוחל וסולח' שאינו יום סליחה שו"ת תשב"ץ ח"ב י"ד.

יח. אין לומר בר"ה 'ותוציא לאור היום משפטנו'. שו"ת תשב"ץ ח"ב י"ד

יט. מה שאומרים בר"ה באבינו מלכנו 'מוחל וסולח לכל עוונותינו' הוא צעקה לעתיד – ואינו מיישב את המנהג, כי אינו יום סליחה. שו"ת תשב"ץ ח"ב

כ. הנוסח הוא מלך מוחל וסולח – מלך על כל הארץ [פעמיים מלך] – כך נוסח ר"ע גאון, הטור ומנהג טוליטולא [טולידו]. שו"ת תשב"ץ ח"ב קל"ג

כא. 'שהשלטון לפניך': יאמר בחטף קמ"ץ תחת שי"ן שנייה. וכ"כ הלבוש והמנהגים, מ"א, הט"ז, הלבוש והחמ"י, נה שלום שולאל או"ח ס' תקפ"ב אות ב' דין ז'. אבל הפ"ח כתב דנוהגין לקרות בחירי"ק יע"ש.

- כב. שהשלטון בחירי"ק, כך מסיים המטה יהודה תקפ"ב בהביאו את הפ"ח.
- כג. ע"פ רבי אברהם אלנקר יש לומר שהשלטון, השי"ן בחירי"ק, פירוש אין שלטון ביום המוות. הגהות השמטות זה השלחן מהרבנים ש"ץ [צרור] והרמ"ב.
- כד. וכך הוא במחזורי אלג'יריה הקדומים. עלי הדס סטבון.
- כה. 'ותמלוך אתה הוא ה' לבדך': לפי הרשב"ץ תשב"ץ ח"ג קפ"ד אין לומר תיבה 'הוא', כי אין אומרים עתה שהוא אלהינו אלא מבקשים שימלוך לבדו, ולפי הדקדוק אין לומר 'הוא'. נוה שלום שולאל או"ח ס' תקפ"ב אות ב' דין ז'
- כו. והרשעה כולה יאמר הרי"ש בחירי"ק ולא בשב"א - והשי"ן בקמ"ץ. גם לא יאמר 'כי כל' הרשעה אלא 'וכל' הרשעה כ"כ הלבוש.
- כז. ועולתה, פירוש מילה עול. כדכתיב: 'אף עולות תפעלון בארץ', ופירש רש"י, עולות כמו עולות, כאשר יאמר משור שוורים. כ"כ הר"א ד"י ע"ב.
- כח. בעשן תכלה. כנה"ג ופ"ח וחמ"י נהגו לקרות בבי"ת כלשון הכתוב 'כלו בעשן כלו'. ופירושו הוא לעתור ולרצות. אבל בדרשות מהרי"ל כתוב בכ"ף, 'כעשן תכלה'. [וכך הוא נוסח האר"י ז"ל בג' מקומות בשער התלה' למוהר"ח ו]. זית"א דכ"א.
- כט. עולתה תקפוץ פיה על פלוני'ת (לילי') עם עשן שהוא ס"ם תכלה וכ"כ הפ"ח והח"י
- ל. 'את יום טוב מקרא קודש הזה' כן צריך לומר כמ"ש הטור וב"י ס' תפז ות"ץ, וכן דעת פ"ח שם. ולא כאותם קצת שליחי ציבור שאין אומרים בראש השנה את יום טוב, אלא, את יום מקרא קודש הזה. וטעות בידם. ויגש אליהו: מט"י [לרבי יהודה עייאש ז"ל ס' תקפ"ב] חזר ממה שכתב ב'בית יהודה', שאין לומר 'יום טוב', וכך הביא גם בשם רבו הר"שי צרור. רבי דוד מועטי ז"ל ב'צוף דבש' הרגיש בסתירה. ובשם רבי שמואל אבולכיר ז"ל, וכתב כי הדין הוא לומר 'יום טוב', אלא שהמנהג לדלגו. גם ביוה"כ אין לומר 'יום טוב', כי הוא יום תענית ולית לן שמחת יום טוב, ע"פ רבי אברהם הלוי באלנסי ז"ל.

- לא. יום תרועה: אין אומרים 'באהבה', אפילו חל ראש השנה בשבת. כי תרועה מורה על הדין ואין אהבה בדין וכ"כ הלבוש ומנהגים.
- לב. מנהגנו לומר ותתן לו ה' אלהינו 'באהבה' וגם 'באהבה' מקרא קודש. הא' להשם ית' שבאהבתו וחמלתו נתן לנו מועדים, והב' לנו, כי באהבה מקרא קודש ולא בטורח ח"ו. נוה שלום שולאל או"ח ס' תקפ"ב אות ב' דין ז'
- לג. מלוך על כל העולם כולו. כך נהגו כלשון הכתוב כחל בית ישראל כולו. מיהו הרב הלבוש סבר מר שאין לומר כולו שהוא כפל.
- לד. ודברך מלכינו אמת וקיים לעד. כך אנו נוהגים. והכוונה, אתה הבטחתנו בכמה מקומות בענין הגאולה שתהיה לברך המלוכה, ולכך אנו מבקשים שאמת דברך. ויש מפרשים דקאי על הכתוב לעולם ה' דברך וכו' ולפי זה, אין לומר מלכנו. והמנהג לומר מלכנו.
- לה. אין לשנות בנוסח 'ותודיענו' בליל ר"ה שחל במוצ"ש, כי ר"ה נקרא רגל. קיצור תשב"ץ קנ"ז.
- לו. אומרים עושה השלום בסוף העמידה בלבד, לא בקדיש ולא בסוף ברכ"המוז. עלי הדס סטבון. וכך הוא ב'שער התפלה' למוהרח"ו שקיבל פה אל פה מרבו האר"י ז"ל. זית"א דכ"א.
- לז. באבינו מלכנו, אומרים זכור בקמ"ץ (זכור). ויש אומרים מחול וסלח. ויגש אליהו: והמט"י כתב כהפ"ח לומר זכור הזי"ן בשב"א, ולגרוס סלח ומחול. והמנהג אינו כן.

'צדקתך' בר"ה שחל בשבת

- לח. מנהג אלג'יר הוא כרשב"ץ (ח"ב ס' חמ"ה) שאין אומרים צדקתך בראש השנה שחל בשבת, כי ר"ה הוא גם ראש חודש. וכ"כ רבי י. צרור בספרו 'פרי צדיק', וגם תלמידו הוא מהר"י עייאש במנהגים בסוף שו"ת בית יהודה. דרכי דוד בן כליפא ס' מד

דיני והנהגות בתפילת ערבית דר"ה

תפילה בקול רם

- א. יתפלל הציבור בלחש בר"ה, ואח"כ חוזר הש"ץ. והוא מנהג קטלוניא [ולא בארגון] שו"ת הריב"ש ח"א ל"ז.
- ב. בר"ה ויום הכיפורים, נהגנו באלג'יר ובכל מקום לקרוא קריאת שמע והתפילה בקול רם. ויגש אליהו: כסברת מרן [ק"א] ואף שבכל ימות השנה קוראים את השמע בלחש. והמט"י [שם] כתב שהוא משום התעוררות הכוונה, ואינו מקטני אמנה כי הוא שונה מכל ימות השנה שהוא רגיל בלחש [א"א].
- ג. מנהג וואהרן ותלמסאן שהמסדר מתפלל כל העמידה בקול רם, על מנת שכל הקהל יתפלל איתו בלחש, ומגיעים כל פעם ביחד במקום שהתוקע תוקע בתפילת לחש. דרכי דוד בן כליפא ס' מז
- ד. המשחא דרבותא מצא זכות לנוהגים שרק הש"ץ מתפלל בקול לכוון את הקהל בימים נוראים. עלי הדס סטבון.

ערבית של ראש השנה

- א. אומרים אחות קטנה בליל א' דווקא, ובליל שני אומרים 'חון תחון'.
- ב. בליל ראש השנה, בתפילת ערבית קודם העמידה, אומרים 'וביום שמחתכם ובמועדיכם וכו' ויש שמוסיפין פסוק 'ובחדש הזה בא' לראשון וכו' עד יום תרועה יהיה לכם'.
- ג. אחר התפילה מנשק א' לחבירו ואומר לו תיכתב ותיחתם וכן בשחרית. ויגש אליהו: ואין לומר תכתב לחיים טובים, ר"ת תל"ט לשון קללה (בשם הברכ"י והחסד לאברהם בשם ספר הזכרון). וכך גם בשחרית אחרי התפלה (מט"י תקפ"ב) ויש אומרים תזכו לשנים רבות וטובות ועונים תזכה ותאריך ימך.

הנהגות סדר סימני ליל ראש השנה

נוסח הקידוש

- א. אומרים יום תרועה בקידוש ליל ר"ה נוח שלום שולאל או"ח ס' תקפ"ב אות ב' דין ז'
ב. בזמן הקידוש יאמר סברי מרגן, ויענו לחיי. רב יוסף גינאסיא (והוא נוסח הגמרא בלמ"ד רפויה: לחיי. זית"א דכיא)

ברכת שהחיינו בליל ב'

- א. מברכים זמן [שהחיינו] בליל שני דר"ה, אף אם אין פרי חדש, ואף כי הוא א' מדאורייתא ויום ב' של ראש השנה הוא מדרבנן, לא חוששים לסב"ל, כי אף מדרבנן מברכים שהחיינו [כגון בחנוכה ובמקרא מגילה]. ונמצא כי יום ב' אינו יום אריכתא [המשך של יום א'; אלא יום חדש בעצמו. זית"א דכיא]. ולכן מברכים שהחיינו, אף בלא פרי. וכן מנהג קטלונאי ומנהג אלג'יריה. שו"ת הריב"ש ח"א תק"ח.
- ב. מנהגנו לברך שהחיינו בליל שני של ר"ה, וכן דעת רש"י. ויש מברכים על יין חדש לומר שהחיינו בליל שני [נראה שהרשב"ץ אינו ושש להביא פרי או יין חדש לברך שהחיינו בליל ב' בשעת הקידוש. זית"א דכיא] תשב"ץ ח"ג קי"ד. [קיצור התשב"ץ ח"ב קי"ד. מורה דרך]
- ג. נהגו לומר קידוש בבית הכנסת כשאר לילות ימים טובים, ואומר זמן בליל א' ובליל ב' על פרי חדש, ויקח אותו ביד בשעת הברכה בליל ב'. ועל יין חדש רק אם לא אכלו באותה שנה מאותם תבואת ענבים שסחטו ליין. מנורת המאור לרבי ישראל אקאוואה זצ"ל

יין צימוקים – מיין ענבים

א. סוחטים ענבים לבנים כדי לברך על הקידוש שהחיינו, על יין צימוקים כיין חדש. [ע"פ הרשב"ץ והריב"ש] (מנהג משפחת גג)

ב. יין צימוקים כשר לקידוש ולהבדלה [מענבים שאינם יבשים] וסיבה שאין מקדשין ביין לבן כי הוא התאדה [אחרי שנה] וכך הסכימו הרמב"ן והרשד"ם. קיצור תשב"ץ נ"ז. שו"ת הריב"ש ח"א ט'

טבילת המוציא בסוכר

רבי אברהם חמווי ז"ל במחזור 'בית דין' אות ז' בשם הלקח טוב שהביא דעת המענה אברם (יו"ד סי' ל"ה) שהסוכר, מלח גמור הוא. כך שרבי אברהם חמווי בעל המחזור 'בית דין' מחזק המנהג הזה שהוא לסימנא טבא.

סדר סימני ראש השנה

עייין גם מה שכתבנו בסוף הספר בסדר הקידוש וסדרי ר"ה לפי קהילות אלג'יריה.

- א. דבר הבא מחמת הסעודה כגון תבשיל, אין לברך עליו [כגון סלקא בסדר], אבל תמרים או תפוח כן צריך לברך עליו. מט"י תקפג
- ב. ראוי לברך אחרי המוציא על ענבים בורא פרי העין, ואח"כ לברך בפ"א על אבטיח, כך יוצאים מכל הספקות. מים חיים ח"א ס' רמ"א

רובי"א

- א. רובי"א הוא תלתן הוא חולבא, בשם רש"י והערוך. ולפי הרשב"ץ, הוא לובי"א. וכך דעת הב"י. נוה שלום שולאל או"ח ס' תקפ"ב אות ב' דין ז'
- ב. נהגו לאכול רובי"א שהיא לובי"א. גם אוכלים רימונים, גם ראש כבש. ואם לא מצא ראש, יקח בשר כבש או ראש בעל חיים. גם אוכלים תפוח בדבש ואומרים 'תתחדש עלינו שנה מתוקה'.
ויגש אליהו: וכך הוא ברשב"ץ. אמנם רוב קהילות אלג'יריה נהגו בשומשום [חולבא-זלזאלאן] מט"י [תקפ"ג]
- ג. רובי"א זה הוא חלבא [שומשום]. רב יוסף גינאסיא
- ד. רובי"א הוא תלתן, הנקרא בערבי זלזאל"ן או זנולא"ן, והוא הנהוג בר"ה בכל יושבי נזרח ומערב. מים חיים ח"א ס' רמ"ב
- ה. גם הרב נהר פקוד כותב שהרובי"א הוא השומשום. עלי הדס סטבון.
- ו. כרתי בערי המערב הוא בצל. מים חיים ח"א ס' רמ"ב. אמנם לרוב לקחו 'דלעת' או 'בושוקה'. זית"א דכ"א.

אכילת רימונים

מתפללים 'שירבו זכיותינו כרימון'. והרי, חז"ל כבר אמרו על פסוק כפלח הרמון רקתך, שהרקנים שבהם מלאים מצוות כרימון. ואין נתפלל להרבות זכויות כשכבר מלאים בהן? ותירץ ר"מ צרור ז"ל, שהם מלאים מצוות כמקצת, כפלח, ולכן מתפללים להרבות זכיותינו כרמון שלם ונכון. (ויגש אליהו)

ראש כבש

- א. 'שנהיה לראש ולא לזנב', יקח ראש ביל חי הנמצא.
- ב. 'זכר לאילו של יצחק', יקח אפילו בשר כבש לאפוקי בשר שזר, ולאן דווקא ראש. אם אין לו ראש כבש, די בבשר כבש. ויגש אליהו בשם מט"י תקפג
- ג. אם אין ראש כבש, יקח ראש דג או ראש עוף ויואמר 'נהיה לראש ולא לזנב'.
נוה שלום שולאל או"ח ס' תקפ"ב אות ב' דין ז'

דגים

- א. נהגו שאין אוכלים דגים כלילה זו ויש שכן אוכלים דג אליה כלילה זו.
- ב. לפי הרשב"ץ ורבי אברהם אלנאקר [פירוש המחזור] אין לאכול דג בר"ה, שהוא לשון דאגה. ולפי רבי דוד אבודרהם, יש לאכול דג בר"ה. (ויגש אליהו)
- ג. רבי יוסף גינאסיא ז"ל הביא ב' המנהגים, וכל משפחה תנהג כפי מנהג אבותיה.
- ד. ר"י משאש ז"ל נהג לאכול דג בר"ה, ואם גד מלשון דאגה, הרי שגם בשבת היה אמור להימנע מאכילתו. מים חיים ח"א ס'רמ"ג.

יהי רצון

- א. להרשב"ץ, אים הספק לומר שהחיינו בין ברכה לאכילה. אמנם, הרבה נהגו לומר יהי רצון קודם הברכה, ויאכל אח"כ. (ויגש אליהו)
- ב. מנהג בערי אלג'יריה בב' לילות של ר"ה, להיות נעורים כל הלילה עוסקין בתורה ומנגנין פיוטים שונים (ל"ט פיוטים המסודרים בסידור אבינון שאומרים ב'י ימי תשובה), וכן המנהג בטריפולי וואהרן ותלמסאן שנעורים כל הלילה.
כתר שם טוב ח"ו דף 66.

דיני והנהגות תפילת שחרית

- א. יחיד יתפלל שחרית ר"ה בכל הג' שעות, ועדיף שיתפלל בשמן שהציבור שם מתפלל, וכעין מצטרף לזכות הציבור. אמנם תפילת מוסף, היחיד לא יתפלל כי אם אחר ג' שעות. נוה שלום שולאל או"ח [חידושי פוסקים ד"ק ע"ד]
- ב. אם אמר זכרון תרועה במקום יום תרועה בתפילה, אינו חוזר [ע"פ מט"י] נוה שלום שולאל או"ח ס' תקפ"ב אות ב' דין ז'

פסוקי דזמרה

- א. אין אומרים 'לדוד מזמור וברכי נפשי', שנהגו לאומרו בר"ח קודם 'ה' מלך' בין בחול בין בשבת, ואפילו חל ר"ה בשבת.
- ב. נהגו שאומרים המזמורים השייכים לר"ה וכיפור, וכן בשאר מועדים. אך אין אומרים אותם מזמורים של חג בתוך הזמירות.
- ג. אין להתוודות בר"ה, בין 'ברוך שאמר' ו'ישתבח', כמו שאין להפסיק לענות ברוך הוא וברוך שמו בתוך אמירת הזמירות. דרכי דוד בן כליפא ס' מ"א
- ד. לא אומרים 'מזמור לתודה', במועדים, בר"ה, וכיפור בכלל. וגם אין אומרים 'מזמור שיר ליום השבת', אפילו חל ר"ה וכיפור בשבת. ויגש אליהו: 'מזמור לתודה': משום דאין קרבן תודה כמו בשבת. אמנם, יש שנהגו לאומרו וגם ביום"כ, מלשון הודאה, ולא מטעם הקרבת קרבן תודה. 'מזמור שיר ליום השבת' הובא בספר המנהגים לבית יהודה, שיש חילוקי מנהגים בזה לפי המקום, אם לאומרו, והצו"ד בשם "ר כתב שיש לאומרו ביו"ה.

פיוטים בתוך התפילה

א. בשחרית בחזרת הש"ץ אומרים 'ובכן ולך תעלה קדושה' עד 'לנערץ בסוד קדושים רבה' ואמר קדושה. אחרי החזרה וסליחות, אומרים פזמונים ופיוטים מן המחזור. מנורת המאור לרבי ישראל אקאוואה זצ"ל

ב. אין להפסיק בפיוטים ופזמונים בתוך התפילה. דרכי דוד בן כליפא ס' מו

ג. הטור (ס' כת"ר) מביא מנהג טוליטולא הטוב לומר שירים ופיוטים אחרי חזרת הש"ץ. וכך הוא בריב"ש (ס' ע"ה) שהקרוב"ץ והפיוטים שאומרים בתוך התפילה הם מדברים האסורים. וגם כך הר"ן שהיה אוסר ומחמיר עליו מלאומרם אף כשהיה עובר לפני התיבה בימים הנוראים. וכך העלה רבי מסעוד אלפאסי בספרו 'משחא דרבותא' (ס' קי"ב), שאין לומר פיוטים וקרוב"ץ בתפילה. וכך דעת הראשון רבי יהודה בר ברזילאי הברצלוני. דרכי דוד בן כליפא ס' מו

ד. רבי דוד אבן כליפא, דחה את הפיוטים אחרי חזרת הש"ץ והסליחות. כך גם הריב"ש [עה] אסר כמנהג רבו הר"ן. אמנם ע"פ שופריה דיוסף ויחווה דעת [חזן] קיימו את המנהג לאומרם, אף כי בשו"ת יחווה דעת הרי לא מסכים לכתחילה, והנח להם לישראל. תשובות מערביות זרמתי דף 417.

ה. בפיוט 'אלהי אל תידנני' יש מקונסטנטין אומרים כמעולי (בחטף קמץ) ולא כמעלי (בקמץ גדול תחת העיי"ן)

אבינו מלכנו

א. אומרים 'אבינו מלכנו', בר"ה שחל בחול או בשבת, וכל שכן בשבת בינתיים (שבת תשובה).
ויגש אליהו: דברי מט"י [תקפ"ג], ולכן יש לאומרו כמנהג ארג"ל המיוסד ע"פ הרשב"ץ.

ב. לפי הריב"ש, המנהג הטוב הוא מנהג ברצלונא לא לומר אבינו מלכנו בשום שבת, ואף גם לא ביו"הכ, כי הוא נוסח שאלת צרכים לעצמו. וכך נהגו לא לאומרו בערב שבת ובשבת בעיר תמונשאת ע"פ מנהג המחבר [רבי דוד בן

כליפא] ורבו רבי דוד הכהן סקאלי מחבר 'קרית חנה דוד' וע"פ רבי מסעוד
כהן בעל ה'פרחי כהונה'. וכל מקום יעשה כמנהגו. דרכי דוד בן כליפא ס' מה

ג. בראש השנה, אומרים אבינו מלכנו אלא שמדלגים חלוקה א' (חטאנו
לפניך), ומתחילים מ- 'אבינו מלכנו אין לנו מלך עתה'. אמנם, בעשרת ימי
תשובה וביו"ה, אומרים 'אבינו מלכנו חטאנו לפניך'.
ויגש אליהו: וכך הוא המנהג ודעת המט"י [שם] שהוא בתרא [כתבהו אחרי ה'בית
יהודה' וקונטרס 'המנהגים'].

ד. גם בראש השנה ובשבת 'תשובה' מדלגים ד' חלוקות: 'אבינו מלכנו מחול,
קרע, מחוק, מוחה'. ובעשרת ימי תשובה של חול, אומרים הכל.

ה. בבית האבל, אין אומרים ה' חלקות אלו, אפילו בעשרת ימי תשובה.

ו. במנחה ערב שבת תשובה, אין אומרים אבינו מלכנו. קונטרס תיקוני ומנהגי צפון
אפריקה.

ז. אומרים אבינו מלכנו כשהיכל סגור. קונטרס תיקוני ומנהגי צפון אפריקה.

בקשות וי"ג מידות בהוצאת ספר תורה

א. בקשות וי"ג מידות בעת הוצאת ס"ת, אומרים אותן בב' ימים של ר"ה. לא
כן בשאר המועדים, שאומרים אותן ביום א' בלבד (ולא ביום טוב ב' של
גלויות). וכך נמצא ב'שער כתבי מורי' לרבי חיים ויטאל בשם רבו האר"י ז"ל. זית"א
דכ"א

ב. אמירת י"ג מידות בשעת הוצאת ס"ת ביום טוב. מביא הברכ"י בשם הרמ"ז
שדווקא ביו"ט ראשון, וגם ביוה"כ במנחה. צוף דבש קלב

ג. נהגו שאין אומרים בר"ה וביום הכיפורים, בקשת יי"ה השיב לביצרון'
בהוצאת ב' ספרי תורה ביחד.

עליית רווק לתורה

- א. רווק העולה לס"ת ולמפטיר: ר"י משאש ז"ל, לא ראה בשום מקום ובשום ספר מנהג זה, והוא חסידות יתירה. אמנם, לא ישנה את מנהג המקום מפני המחלוקת. מים חיים ח"ב דף קח ב'
- ב. כהן בחור [רווק] אינו עולה לס"ת בר"ה וכיפור אלא יוצא מבה"כ. הגהות השמטות זה השלחן מהרבנים ש"ץ [צדור] והרמ"ב

דין והנהגות סדר התקיעות

- א. אין לתקוע בראש השנה בנץ החמה. בשם החיד"א. אשר לדוד
- ב. תקיעות דמיושב הן כדי לערבב השטן והתוקע אינו עומד אלא משום כבוד הציבור. מט"י תקפה
- ג. אין הרווק רשאי לתקוע לכתחילה [ע"פ ספר קנין פירות], בין תקיעות מיושב לתקיעות שמעומד. מים חיים ח"ב דף קח א'
- ד. אם יש מילה ביום ר"ה, ממתין לימול אחר התפילה אף בבי"ה. ויגש אליהו: מט"י [תקפ"ד] אשר לדוד

ברכת שהחיינו ביום ב'

- א. נהגו לברך שהחיינו על השופר בב' ימים כמובא בתשובת הרשב"ץ, וכ"כ הב"י בספר המנהגים ס"א.
- ב. אין אומרים שהחיינו ביום ב'. ספר המוסר לרבי יהודה כלץ ז"ל שהתיישב בתלמסאן.

אמירת ויהי נועם בשופר

- ג. אף שיש ע"מ לסמוך לומר 'ויהי נועם' בשופר כשקשה לתקוע, מ"מ השערי תשובה בשם דגול מרבבה חולק, וכותב שהוא הפסק גמור. גם העושה, כן, יפעל בצינעא על מנת למנוע חילול ה', היות שהרבה מהקהילה יצחקו על זה, ונמצא שייגרם לעז על הראשונים חלילה. מים חיים ח"ב דף ו
- ד. אמירת פסוק 'ויהי נועם' לתוך השופר כשהתוקע אינו מצליח לתקוע אינה סגולה בדוקה והוא הפסק גמור, וחייב לברך על השופר מחדש. אמנם, בתקיעות חזרת הש"ץ [של מעומד] מותר. אוצר המכתבים ח"א קנח

סדר המזמורים קודם התקיעות

- א. נהגו סדר התפילה של התוקע בתחילה אומרים 'מזמור לבני קורח' ז' פעמים, ואח"כ רבש"ע בניך בני רחומיך וכו' ואח"כ יאמר הפסוקים יקום אלהים וכו' ה' אלהים צבאות וכו' ואח"כ יאמר התפילה דנהגו לומר בירושלים יר"מ וכו' אלהי המשפט שתקרע וכו' ואח"כ פסוקי קולי שמעה וכו' ואח"ז יאמר התפילה שאחריה יר"מ אלהי המשפט שתהיה וכו' ואח"ז יאמר ה' בקול שופר וכו' ואח"כ יאמר יר"מ אלהי המשפט שבזכות וכו' ואח"כ פסוקי עלה אלהים בתרועה וכו' ואח"כ פסוק לעולם ה' דברך ניצב בשמים י"ט פעמים. ואחר כל זה יברך התוקע ב' ברכות: לשמוע ושהחיינו. ויתקע מיושב ל' קולות. אחר התקיעות, יאמרו הקהל אשרי תמימי דרך ההולכים בתורת ה' אשרי יושבי ביתיך וכו' וי"א ג"כ פסוק מן המיצר קראתי י"ה י"ב פעמים קודם התקיעו. ושמעתי מידידי **הרי"ף נר"ו** הרבה שנים היה מתפלל עם מהרש"ז בחיי חיותו (רבי שלמה זוראפא) ז"ל בעל ספר 'שער שלמה', והרב היה תוקע והיה מנהגו לומר פסוק מן המיצר י"ב פעמים.
- ב. אם חל ראש השנה בשבת דאין בו תקיעות, אומרים 'למנצח לבני קורח' פעם א' ואח"כ אשרי יושבי ביתיך. ויגש אליהו: וכך הוא מנהג עיר אלג'יר.

סדר התקיעות

- א. תוקעין כשהס"ת מונח עדיין על הבימה, וכך הוא מנהג טוליטולא, והוא מנהג הטור וכך הביא ר"י אנקאוואה בספרו 'מנורת המאור'. וכך הוא מנהגנו. והוא זכר למעמד הר סיני שניתנה התורה, וגם מפני שהשכינה אצל התורה. דרכי דוד בן כליפא ס' מב
- ב. לתקוע קול פשוט בתקיעה כמנהג הספרדים, ולא להפסיק בין שברים ליבבות, אפילו כדי נשימה, כדעת הרמב"ן. תשב"ץ ח"ג ר"ט.
- ג. כל הקולות כשרים לתקיעת שופר, ובפרט לתקיעת נעילת יוה"כ שאינו אלא מנהג. אוצר המכתבים ח"ב תתקח

- ד. המעיין בנוה שלום שולאל ס' תק"ץ ס' א', יבין שאין שום חשש לסיים את התקיעות קצת להאריך בעליה כפי שנהגנו שהכל מבוסס על מין בכי, כמובא שמה מהגמרא. ואין זו תוספת קול או צליל.
- ה. ואף ב'שבר' אפשר להאריך ואין כאן בית מיחוש. אמנם, לדעת המחבר יש לסמוך בזה על שעת הדחק או בדיעבד. נוה שלום שולאל ס' ב'
- ו. יש לתקוע שברים בנשימה א', ואם בב' נשימות הרי אפילו בדיעבד לא יצא. נוה שלום שולאל ס' ה'
- ז. אם תקע תשר"ת ותש"ת בנשימה א', הרי יצא. נוה שלום שולאל ס' ח'
- ח. נהגו לתקוע ל' קולות דמיושב.

תקיעות בעמידה (בלחש)

- א. ואח"כ תוקעים בתפילת (עמידה) לחש וזה סדרן: תשר"ת תש"ת תר"ת פעם אחת, דהיינו: במלכויות פעם א' - וכן בזכרונות - וכן בשופרות, הרי ל'. ובחזרת הש"ץ תוקעים ל'. הרי, סך הכל, 90 קולות. ועוד עשרה קולות קודם תתקבל, הרי ק' קולות. ואחר ברכו תרועה גדולה. ויגש אליהו: אמנם, בבי"ה הגדולה באלג'יר ופשטנים, תוקעים ל' קולות במיושב, ל' בחזרת מוסף, ל' קולות קודם קדיש תתקבל, עשרה אחר ברכו, ואז תרועה גדולה. [ב"י ספר המנהגים]
- ב. מקור המנהג לתקוע בלחש מובא בספר המנהיג ס' כ"א, כי כך היה מנהג בבל לתקוע ל' קולות מתוך הק' הידועות, בשעת עמידה של מוסף בלחש, וכל הוא הסדר: ל' קולות מיושב - ל' קולות בלחש - ל' קולות בחזרת הש"ץ - י' קולות קודם קדיש בתרא, הרי מאה קולות, והוא כמנהג המובא ע"פ האר"י ז"ל. מוזכר גם בתוספות (ר"ה ד"ג) בשם הערוך, ובסדר תשר"ת תש"ת תר"ת. וברשב"א ס' רצ"ה. הרי שם בתקופת הרשב"א היו בספרד בכמה מקומות תוקעים בלחש. דרכי דוד בן כליפא ס' מז

ג. מקור תקיעות בתפילת מוסף בלחש הוא בערוך, מנהג תלמסאן שאחד מגביה וכל הציבור בלחש איתו. קרית חנה דוד ח"א ס' עח

היום הרת עולם'

א. מנהג הרשב"ץ לומר פעמיים 'היום הרת עולם' [פעם א' עם הציבור ופעם שנית חוזר לבד אח"כ] ספר נפך שו"ת לרבי אברהם אבן טוואה צ"ח.

ב. הרי גם יוצא מהרשב"א שכן היה הציבור אומר 'היום הרת עולם', בעמידה בלחש ובחזרת הש"ץ. דרכי דוד בן כליפא ס' מז

תקיעה לנשים

א. תוקעים לנשים בלא ברכה. ואם רצו לברך, מעכבין אותם דהוי ברכה לבטלה, ע"פ מט"י והביאו הצ"וד ס' ל"ד. הגהות השמטות זה השלחן מהרבנים ש"ץ [צרוך] והרמ"ב. גם אשר לדוד.

ב. התוקע לאחרים, יברך ב' הברכות. מט"י ס' תקפ"ה. אשר לדוד. קרית חנה דוד ח"א ס' צד

ג. התוקע בשופר גזול, יצא, כמ"ש מרן. אך לענין ברכה, אינו מברך. ויגש אליהו: אינו מברך על הגזל. [מט"י תקפ"ו] וכ"כ הצו"ד.

דיני תפילת מוסף

- א. אין אנו יכולין לעשות חובותינו כן צריך לומר.
- ב. אין אומרים 'ואין יכולין לראות פניך' כ"כ הב"ה הט"ס' תקפ"ט
- ג. גירסתנו 'ואין אנו יכולין להקריב לפניך'.
- ד. 'היום לזרעו תזכור' כן צריך לומר. כתב מרן: והמדקדק לומר לזרע יעקב, טועה. שו"ת הריב"ש ח"א ל"ח.
- ה. 'את מוספי' כן צריך לומר, לכלול גם מוסף ראש חודש.
- ו. אם שכח לומר בתפילת מוסף של ראש השנה ביום א', 'את מוספי', או אמר 'את מוסף' בלשון יחיד, במקום 'את מוספי' בלשון רבים [קאי על מוסף של ראש השנה, וגם מוסף של ראש חודש, הרי ב' מין מוספין] חוזר. ויגש אליהו: ואם שכח ולא אמר 'מוספי' ביום א' של ראש השנה, צריך לחזור. וביום ב', אינו יחזור. [בית יהודה בשם רבו ז"ל]
- ז. 'ותוציא לאור משפטנו קדוש'. ואין לומר 'לאור היום'. כ"כ בתשובות הרשב"ץ ח"ב ס' ד'.

דיני תפילת מנחה וסדר התשליך וצום גדליה

- א. נהגו לעשות חזרת הש"ץ במנחה בב' ימים של ראש השנה.
- ב. אם חל יום טוב בשבת, מתפללים מנחה סמוכה לערבית, כ"כ הב"י בספר המנהגים ס"א.
ויגש אליהו: וכך הוא בכל ימים טובים ובכל ימות החול, חוץ מערב שבת ומנחה דשבת מפני כבוד השבת וסעודה שלישית, והוא ע"פ הרשב"ץ ח"ב ובהרשב"ש ס' קל"ח.
- ג. אין אומרים צדקתך כשחל ר"ה בשבת, ע"פ סברת הרשב"ץ, ודלא כשו"ע. והטעם הוא כי ראש השנה הוא גם יום ראש חודש, וצדקתך הוא צידוק הדין של משה רבינו ע"ה. כ"כ ב"י (שם).
ויגש אליהו: רשב"ץ ח"ב ס' רמ"ח. ועיין מט"י [רצ"ב ד']. דרכי דוד בן כליפא ס' מג
- ד. אם חל בשבת אומר 'ואני תפילתי'. ספר המוסר לרבי יהודה כלץ ז"ל כותב גם כן 'צדקתך', אבל אין זה מנהג אלג'יריה.

שינה בראש השנה

- א. נהגו שלא לישון ביום ר"ה, אלא אחר הסעודה לומדים תהלים עד המנחה. יש מי שלומד בביתו ויש אחרים שהולכים לבי"ה ולומדים שם בכנופיה עד שעת מנחה.
ויגש אליהו: וכך הוא הדין לכולם, שמותר לישון אחרי חצות היום, ע"פ מנהג האר"י ז"ל ודברי מוהר"ו המפורשים, ודלא כמו קצת מחמירים, שעו איפה ואיפה במנהגי האר"י וגרמו בלבול רב בענין זה [עיין ספרינו זכור לטוב, שער האמת, וזית"א דכ"א, ועוד]
- ב. ואם המשיך שינתו בלילה עד אחר שיהי אור היום, שעלה כבר עמוד השחר, יתגבר כארי, יקום מיטתו ולא יחזור לישון.
ויגש אליהו: ובפרט שאם קם בשעה הראשונה מג' השעות שהקב"ה דן את העולם. מט"י [תקפ"ד]

סדר תשליך

- א. אחר תפילת מנחה יום ראשון דראש השנה קודם שקיעת החמה יש ללכת אל הים או אל באר מים חיים או מעיין אשר מחוץ לעיר לומר התשליך. סידור תפלת כל פה לר"א אנקאוואה ז"ל.
- ב. כשחל יום א' של ראש השנה בשבת, דוחים את התשליך ליום ב', כדעת המזכ"ר. קונטרס בשוב דוד לרבי דוד הכהן סקאלי ס' ח'.
- ג. אמנם, מנהג אלג'יר לעשות סדר התשליך ביום א' אחר המנחה ואפילו חל בשבת. ויגש אליהו: וכך המנהג ומעיד עליו ההר"א שראה זקני חכמי עיר אלג'יר לומדי קבלה.
- ד. אומרים תשליך בשבת: בשם נתיבי עם והרב אש"ל מועטי וזה השלחן גג', ועוד פוסקים, היפך שו"ת קרית חנה דוד שאסר. תשובות מערביות זרמתי דף 120.
- ה. עיקר התשליך הוא אמירת ג' הפסוקים 'מי אל כמוך וגו', רק פעם אחת, וכך הוא ב'שער התפלה' כת"ק למוהרח"ו ע"פ רבו האר"י ז"ל. זית"א דכ"א
- ו. גם אין טעם לאמירת כל קטעי הזוהר והבקשות, שהיא הוספה מאוחרת מזולתו, והוא טורח ציבור ממש, ורדיפת הכבוד, שאינם יודעים ומבינים שום אחד משמות הקודש וסתרי תורה. זית"א דכ"א ועיין בספרנו 'שער האמת' במנהגי התשליך הנכונים והאמיתיים לפי האר"י ז"ל.

צום גדליה

- א. ביום תענית צום גדליה ובכל שאר תענית, מפטירים במנחה הפטרת 'דרשו', ואומרים ברכות ההפטרה תחילה וסוף. ויגש אליהו: והר"א ד"ט כתב דווקא בצום גדליה, ואין המנהג כן, אלא בכל התעניות ציבור.
- ב. נהגו ביום צום גדליה לתקוע תשר"ת קודם 'והוא רחום' דערבית.
- ג. בג' הצומות, דעת מרן (ס' תק"ז) אע"פ שנשים מעוברות ומניקות אינן מצטערות, הן פטורות מהצומות הללו. אבל אם אם מצטערות, אסורות הן להתענות. מט"י [שם]. אשר לדוד
- ד. אומרים נפילת אפיים כל י' ימי תשובה (חוץ משבת תשובה).

יום הכיפורים

דיני והנהגות ערב כפור

שחרית ערב יום הכיפורים

- א. ערב יום הכפורים בתפילת שחרית, אין אומרים 'מזמור לתודה' ולמנצח' ולא 'תחנון' כמ"ש מור"ם בהגה ס' תר"ד.
ויגש אליהו: והאומרו, כי נותנים שבת והודאה, ולא מכוונים שהוא במקום קרבן תודה.
- ב. אין אומרים באבינו מלכנו, 'חטאנו לפניך', ומתחילין 'אין לנו מלך אלא אתה'. גם מדלגין ד' חלקות מחל, קרע, מחוק, מחה. אבל בתפילת מנחה, מתחילין מחטאנו לפניך ואומרין הכל, ואפילו יום כפור שחל בשבת.
- ג. ערב יזה"כ לא אומרים מזמור לתודה ואבינו מלכנו, גם בכיפור שחל בשבת. רב יוסף גינאסיא
- ד. אחרי קדיש תתקבל אומרים ברכו של עלינו לשבח, ואין אומרים, לא תפלה לדוד, ולא בית יעקב.
ויגש אליהו: והוא מנהג בי"הכ הגדולה אבל לא שאר מקומות.

מנהג הכפרות

- א. נהגו לעשות כפרה לזכרים ולנקבות.
- ב. והוא מנהג הגאונים, והאר"י הקדוש זיע"א קיים את המנהג בלי שום פקפוק. זית"א דכ"א
- ג. מי שאינו נוהג לעשות כפרה בתרנגול, יעשה הכפרה במחיר כסף לצדקה כפי ערך הכפרה, כי כס"ף במלוי גימט' כפר"ה. בית הכפורת לר"א חמווי בשם יוסף לחוק ס' משפטים ובבא"הט ס"ק ה'. ועיין גם בכש"ט דף 233 בשם דרשות מהרי"ל, השל"ה הרמ"א.
- ד. ר"י משאש מאריך לבטל את מנהג הכפרות מכמה טעמים ע"פ הרשב"א והרמב"ן ומרן השו"ע. מים חיים ח"א דף רנא

הנהגות שונות

- א. מדליקים נר נשמה להורים הנפטרים. רב יוסף גינאסיא
- ב. ההורים מברכים את ילדיהם בכל הברכות. רב יוסף גינאסיא
- ג. הבעל לא יישן ולא יגע באשתו כל יום כיפור. רב יוסף גינאסיא
- ד. מי שמת לו מת בין ר"ה וכפור, מותר לרחוץ ולטבול ערב יום הכפורים, כי יו"הך מבטל שבעה, כמ"ש מור"ם בהגה ס' תר"ו.
- ה. מותר להריח על בשמים ביום כיפור, והוא מהשלמת מאה ברכות. מט"י (ס מ"ו).
- ו. ונהגנו בפרי חבוש מסומר בציפורן. ומברכים 'בורא מיני בשמים' כדעת החיד"א. זית"א דכ"א.
- ז. כמה בני אדם נהגו לעמוד ביום בכיפורים כולו, עד הערב.
- ח. המיקל לנעול נעליים נוחות שאנן מעור ביוה"כ, יש לו ע"מ לסמוך, היות שהוא איסור מדרבנן. ר"א עמוס שרק"י נר"ו.

הנהגות ערבית של כפור

עטיפת טלית גדול ערב יוה"כ

- א. נהגנו כאן וכמה מקומות, להתעטף בטלית מבעוד יום ולברך עליו, כמ"ש התשב"ץ והביאו מור"ם בהגה ס' י"ח בק"ד.
- ב. יברך על טלית גדול ערב יוה"כ קודם השקיעה. מהשקיעה ואילך, לא יברך, קודם בבין השמשות, וכך הסכימו הפוסקים נגד דברי החמ"י. אשר לדוד
- ג. ואם מתעטף הטלית בלילה, אינו מברך, וכמ"ש בא"ה ט' ס' תרי"ח.
- ד. ואפילו בבין השמשות, לא יברך, כי ספק לילה הוא. כ"ה הר"א ד"ה וד"ה.

מזמור שיר ליום השבת ולכה דודי וחצי קדיש

- א. נהגו שאין אומרים 'מזמור של שבת' וגם לא 'לכה דודי'.
ויגש אליהו: ב"י במנהגים והצו"ד בשם א"ר שיש לאומרו [המזמור], וכך מנהגו של הרשב"ץ [ס' רמ"ח] וכך הוא מנהג ברצלונא.
אבל בב"הכ 'אלחרה' מתחילים מי"טוב להודות. וכך הוא המנהג עכשיו [ע"פ רבי שמואל אבולכיר ז"ל], בין ביו"הכ ובין שאר המועדים, לדלג 'מזמור שיר ליום השבת'.
- ב. אומרים תפילת יו"הכ אחר 'שמע קולי'.
- ג. אין אומרים קדיש שקודם ערבית, אלא מתחיל הש"ץ 'והוא רחום' ו'ברכו'.
ויגש אליהו: וכך המנהג, חוץ מב"הכ הגדול שכן אומרים קדיש.
- ד. אומר הש"ץ 'והוא רחום' וחוזר אחריו הקהל, ואומר אז 'ה' הושיעה וכו'.
הגהות השמטות זה השלחן מהרבנים ש"ץ [צרוך] והרמ"ב

- ה. נהגו לקרות ק"ש ולומר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד בקול רם וכן בכמה מקומות, ולא כשאר ימות השנה שאומרים אותו בלחש. ויגש אליהו: ונהגו לאומרו כולם ביחד בנחת, הר"א ד"א. וכך ברשב"ץ ח"ב ס' רל"ו, כי ביו"הכ אנו דומים למלאכי השרת, שהיו מקלסין בו.
- ו. בכל תפלה, אומר הש"ץ ויעבור אחד, והשאר, יתחלק על היחידים ות"ח המתפללין עמו, ומנהג יפה שלא יטעו.
- ז. נהגו להפסיק בין תיבת 'בשם' לתיבת 'השם' בפסוק 'ויקרא בשם ה'". ויגש אליהו: הר"א דף טו"ב בשם הרד"א.
- ח. מסיימים עד 'המברך את עמו ישראל בשלום אמן'. מנורת המאור לרבי ישראל אקאוואה זצ"ל לא מובא 'אלהי נצור וכו'. זית"א דכ"א.
- ט. יש שנוהגים להשמיט 'אלהי נצור לשוני' בסוף העמידה ביו"הכ, כי באותו יום, אין הס"מ שולט, ולכן, אין צורך באזהרות ובשמירות הנמצאות ב'אלהי נצור', שכוונת הפיסקא הזאת היא דווקא על השפעה הרעה של השטן ובת זוגה. (ברית אברהם בושערה [מ' ע"ב, מ"א ע"ב])

מנהג 'כל נדרי'

- א. טוב למכור את הס"ת של כל נדרי קודם יו"הכ למנוע מחלוקות וחיכוכים בין המתפללים. גם המקור להוצאת ס"ת בכל נדרי בטור ובכל בו. ומכיוון שאנו מבטלים כל הנדרים והשבועות, רק שבועה אחת קיימת היא זאת לקבל ולקיים את התורה, ולכן מחזיקים בס"ת בכל נדרי'. מים חיים ח"א דף רנ"א
- ב. יש ביו"הכ שנהגו לומר כל נדרי ויש שלא נהגו לאומרו, וכ"כ הב"י בס' המנהגים ס"י.
- ג. עומדים על התיבה ג' ת"ח באמירת כל נדרי, והגדול שבהם שהוא חכם וזקן, יאמר 'בישיבה' ו'כל נדרי', והב' האחרים אינם מתחילים מ'בישיבה של מעלה', אלא מיד מתחילים כל אחד כל נדרי. ויגש אליהו: המקור בזהר פרשת משפטים דקט"ו.

ד. נוסח רבי ישראל אנקאוואה אביו של רבי אפרים אנקאוואה מתלסאן:
כל נדרי וחרמי ואסרי ושבועי וקונמי שנדרנו ושהחרמנו ושואסרנו ושנשבוענו
ושקיימנו על נפשותינו מיום הכפורים שעבר עד יום הכפורים שבא עלינו
לטובה, בכל חזרנו ובאנו לפני אבינו שבשמים, אם נדרנו אין כאן נדר, אם
חרם החרמנו אין כאן חרם, אם איסר איסרנו אין כאן איסור, אם שבועה נשבוענו
אין כאן שבועה, אם קיום קיימנו על נפשותינו אין כאן קיום, בטל הנדר נעיקרו,
בטל החרם מעיקרו, בטל האיסור מעיקרו, בטלה השבועה מעיקרה, בטן הקיום
מעיקרו, אין כאן לא נדר, ולא חרם, ולא איסור, ולא שבועה, ולא קיום. יש כאן
מחילה וסליחה וכפרה, כדכתיב ונסלח לכל עדת בני ישראל ולגר ולגר הגר בתוכם
כי לעולם בשגגה. מנורת המאור לרבי ישראל אקאוואה זצ"ל

ה. ונהגו בית דין שקודם שיתפללו תפלת ערבית שיהו מתירין לכל העבריינין
כדי להתפלל עמהם, ואפילו אם לא יבקשו העבריינין להתיר להם. ואומרים
בזה הלשון:

בישיבה של מעלה ובישיבה של מטה, על דעת המקום ברוך הוא ועל דעת
הקהל, אנו מתירין להתפלל עם העבריינין. מנורת המאור לרבי ישראל אקאוואה זצ"ל

ו. נהגו בנוסח כל נדרי אנו מתירין את [ע"פ החמ"י נגד כל הראשונים] העבריינין
וגם אומרים די נדרנא ודי נדר וכן כולם וגם אומרים מיו"הך שעבר עד יו"הך
שבא עלינו לשלום ומיו"הך הזה עד יו"הך שיבוא עלינו לשלום. והב"י
במנהגים גורס כהדב"ז מיו"הך שעבר עד יו"הך שבא עלינו לשלום.
ויגש אברהם: ונוסח משובש הוא ויש לגרוס 'עם' העבריינין, כרוב הראשונים
והמחזורים הקדמונים [עד שנת תצ"א]. זית"א דכ"א.

ז. אומרים כל נדרי ג' פעמים מנורת המאור לרבי ישראל אקאוואה זצ"ל

ח. יש לומר 'כל חמירא' ו'כל נדרי', בקמ"ץ חטוף [כול] ולא בקמ"ץ רחב, ואין
להם על מה שיסמוכו אף שמנהג תלמסאן כך היה, כנראה מסורת. מים חיים
ח"א דף נ"ן

ט. נהגו אחר שיברך הש"ץ ברכת שהחיינו עושה רחמנא בתואר גדול על
הרבנים הריב"ש והרשב"ץ והרשב"ש, והיא לא נדפסה במחזור קטן הנ"דמ
כמנהג אלזאגאיר. ואח"כ אומרים רחמנא (השכבה) על שאר הרבנים

והדיינים. וחוזר הש"ץ עם אחד שמסייעו, וחוזרים על כל קהל בי"ה, כל אחד ואחד בפני עצמו, ועושים רחמנא לנפטר שלו.

י. אומרים רחמנא אחר ההפטרה גם אחרי הפטרת מנחה יוה"כ. הגהות השמטות זה השלחן מהרבנים ש"ץ [צרוך] והרמ"ב

יא. יש שנהגו לברך את החתנים [שבאמת התחתנו במהלך השנה], ולא חתני תורה ובראשית של שמחת תורה. קונטרס תיקוני ומנהגי צפון אפריקה.

יב. קודם שיאמר על חטאים, אומרים הקהל סלח לנו מחול לנו כפר לנו.

יג. ביו"ה אומרים ויעבור: בערבית ה' - ובשחרית ה' - ובמוסף ז' - ובמנחה ו' - ובנעילה ג', סך הכל כ"ו כמספר שם הוי"ה ב"ה

דיני והנהגות שחרית מנחה ונעילה

א. המשכים לצאת לדרך אף ביוה"כ [נפקא מינה לחיילים. זית"א דביא] מביאים לו שופר ותוקע [בראש השנה] ובסוכות [יום א' שהוא מדאורייתא] נוטל לולב ומנענעו [בשעת הברכה, ודין] ובפורים נוטל מגילה וקורא מיד. שו"ת הריב"ש ח"א תכ"ט.

ב. יש לברך את כל ברכות השחר כסדרם, אף שאינו מחוייב בהן, וכתקנת הגאונים. וכן ביוה"כ שיש לברך על נטילת ידים כי חייב ליטול ידיו לתפילה. גם ברכת שעשה לי כל צרכי אין איסור אלא על עוד. ואם רצה לנעול של שעם, הרשות בידו ועליו הוא מברך. קיצור התשב"ץ ח"ב קפו [מורה דרך]

ג. נהגו לברך בברכות השחר ברכת נט"י ושעשה לי כל צרכי. ויגש אליהו: הרשב"ץ ח"ב ס' קפ"ו, והר"א חלק עליו ע"פ הברכ"י [בשם האר"י ז"ל]

ד. נהגו שאומרים אבינו מלכנו אפילו חל בשבת. כ"כ הב"י ס"ב, וכן בנעילה, אומרים אבינו מלכנו אפילו חל בשבת.

- ויגש אליהו: בשם הריב"ש והר"ן.
- ה. הנוסח הוא מוחל וסולח. מנורת המאור לרבי ישראל אקאוואה זצ"ל
- ו. אומרים י"ג מידות בעת הוצאת ס"ת בתפלת שחרית. ויגש אליהו: וגם במנחה. צו"ד ס' קל"ב.
- ז. כשיש מילה ביו"הך, מלין אחרי קריאת התורה. ויגש אליהו: שו"ע ס' תרכ"א.
- ח. אסור לעשות המציצה ביין או בשאר משקין רק בפה דוקא. ויגש אליהו: הצו"ד ס' קנ"ט בשם א"ר והשל"ה.
- ט. ברכות הפטרת יוה"כ שחל בשבת, מזכיר ביום המנוח הזה וביום הכפורים הזה. קיצור התשב"ץ ח"ב רפ"ב [מורה דרך]
- י. ביוה"כ מאחרים לומר קדיש אחרי חזרת הס"ת כדי לעמוד בתפילה מתוך הקדיש וכן במנחה של תענית. שו"ת הריב"ש ח"א שכ"א.
- יא. נהגו באיזה בי"הכ כשהגיעו למוסף ימתינו עד שיבוא הש"ץ הרגיל ומתחיל בקדיש של מוסף. ויגש אליהו: צו"ד ס' מ"ג.
- יב. נהגו לפרוש מחצלות בקרקע בי"הכ כדי שיפלו על פניהם בסדר העבודה.
- יג. בשחרית יוה"כ אין הש"ץ רשאי לעקור רגליו בחזרת מוסף בסדר העבודה כשמגיעים 'זהכהנים והעם היו מורעים וכו', שאין כריעות והשתחויות אלו חובה – והש"ץ שעוקר רגליו לא טוב עושה אלא מתוך חוסר ידיעה ומשום יוהרא. שו"ת הריב"ש ח"א של"ב. אלא שוחה מעט, כמ"ש מור"ם בהגה ס' תרכ"א.

יד. סדר העבודה של יוה"כ: אין לומר 'אנא יהו"ה' בכינויו אלא ה' ברמז [אנא השם. זית"א דכיא], כי היא תפילת הכהן גדול ואינו מן המקרא. שו"ת הריב"ש ח"א רי"ט

טו. 'לפני יהו"ה תטהרו' יש לומר רגיל כקורא בתורה שו"ת הריב"ש ח"א רי"ט

טז. כשאומר ש"ץ רבש"ע שבמוסף, עונין הקהל 'ברוך הוא וברוך שמו'.

ברכת כהנים

א. בברכת כהנים, נהגנו תמיד לפתוח דלתות ההיכל. קונטרס תיקוני ומנהגי צפון אפריקה.

ב. עושים ברכת כהנים בשחרית, במוסף ובנעילה.

ג. במוסף ובנעילה אין השמש מכריז 'כהנים' וגם אין רוחצין ידיהם במוסף. הגהות השמטות זה השלחן מהרבנים ש"ץ [צורר] והרמ"ב. ספר נפך שו"ת לרבי אברהם אבן טוואה צ"ה.

ד. אם הלוי יטול ידי הכהן לברכת כהנים. מסיק המחבר [הרב זרמתי] כי ע"פ השו"ע, יש לקיים את המנהג ביוה"כ עד הפרק. תשובות מערכיות זרמתי דף 420

מנחה של יוה"כ

יז. קוראים פרשת העקידה קודם תפלת מנחה. ע"פ הרוקח והרד"א ושכלי הלקט.

יח. נהגו שאומרים 'ואני תפילתי' וגם 'צדקתך' ע"פ סברת הרשב"ץ (ח"ב ס' רמ"ח). ויגש אליהו: וכן אבינו מלכנו. עיין ברכ"י וכדברי השו"ע.

יט. אומרים 'אל ארך אפיים' קודם הוצאת ס"ת במנחה של יו"הכ. הגהות השמטות זה השלחן מהרבנים ש"ץ [צורר] והרמ"ב

- כ. בברכות הפטרה של מנחה, לא אומרים 'על התורה' אלא חותמין 'מגן דוד' דואקא. גם אין אומרים קדיש אחר הפטרה זו.
ויגש אליהו: מט"י ס' מ"ו [ט] ואין כן דעת הרשב"ץ [ח"ג ש"ך].
- כא. במנחה של יו"הכ, לא אומרים אשרי וגם לא ובא לציון אלא בנעילה. (שו"ת הרשב"ש קמ"ו)
ויגש אליהו: מט"י ס' רצ"ב ע"פ הרמב"ם, גם לא אומרים 'אשרי' ו'ובא לציון' במנחה אלא בנעילה ע"פ הרשב"ש [קמ"ו], ונתקלקל המנהג, ועכשיו אומרים אף במנחה.
- כב. מנהג הקדמונים והראשונים לומר 'אשרי' ובא לציון' בנעילת יו"הכ ולא במנחה. ומה שמובא בטור הוא מנהג חדש. מנהג הקדמון ע"פ סופרים וספרים הוא בנעילה ולא במנחה, וכך הוא באור זרוע. ספר נפך שו"ת לרבי אברהם אבן טוואה צ"ה.

נעילה

- א. נוהגים בבי"הכ הגדולה לומר בנעילה רק וידוי א' ויעבור א', והוא וידוי פשוט, כ"כ הבית יהודה.
ויגש אליהו: הר"א ד"ס : אמנם בשאר מקומות אומרים ג' ויעבור.
- ב. אחרי שהכהנים רחצו את ידיהם לומר ברכת כהנים בנעילה, קצת יחידים נוהגים לרחוץ את פניהם מאותם מים.
ויגש אליהו: משום חיבוב מצוה בעת רצון.
ויגש אליהו: אחרי הנעילה אומרים קדיש וז"פ ה' הוא האלהים. בשם הרח"א ס' ש"ו.
- ג. בנעילה ובהושענא רבה, עונים 'אמן' ל'רחמנא אידכר לך' ולא 'בדיל ויעבור'.
ע"פ ר"א כלפון המעיד על החיד"א. עלי הדם סטבון.
- ד. ואחר שתוקעין אומר שליח ציבור 'לך אכול בשמחה לחמך וגו'. ואם חל להיות בשבת אומר קודם הבדלה אורך ימים אשביעהו ואראהו בישועתי וסדר קדושה וקדיש תתקבל. ספר המוסר לרבי יהודה בלץ ז"ל

דיני והנהגות מוצאי כיפור

- א. יש שמסירים הטלית גדול מיד אחרי הנעילה קודם ערבית במוצאי יוה"כ. והוא מדברי מוהרח"ו ז"ל.
- ב. קוראים פסוקים ה' צבאות עמנו וכו' והש"ץ אומר קדיש של ערבית דמוצאי יוה"כ.
- ג. נהגו אחר תפלת ערבית יפקוד איש את רעהו ומנשקין זה את זה ואומר אחד לחבירו תזכו לשנים רבות (נעימות וטובות, ועונה לו: תזכה ותאריך ימך – ויש שמברכים 'לקובא אל מחור')
- ד. תכף אחר תפלת ערבית, מברכין ברכת הלבנה, וכן בט"ב. ויגש אליהו: הר"אל ומשם מהרי"ל, ששמחים כי ה' סלח אותם וכבר עבר יוה"כ.
- ה. סומא יכול לברך ברכת הלבנה, בשם שבט יהודה דל"ה. אשר לדוד

הבדלת יוה"כ

- א. אין מברכים על בשמים בהבדלת מוצאי יום טוב לחול ולחול המועד, וגם במוצ"ש ליום טוב. יכין ובעז ה"א ל"ה.
- ב. אין מברכין על הבשמים במוצאי יו"ה, ואפילו חל כפור בשבת, כ"כ בב"י ס"ה. ויגש אליהו: וע"פ כמה פוסקים, רבי אליהו ג' חלק על הבית יהדה, כי במוצ"ש צריך לברך על הבשמים משום נשמה יתירה.
- ג. אין נופלין על פניהם למחורת יו"ה עד סוף חודש תשרי. ויגש אליהו: הב"י במנהגים. וכך הוא בצו"ד דט"ז. קיצור התשב"ץ ח"ב רמ"ח [מורה דרך]

- ד. שבת שבין יו"הך ובין חג הסוכות, הוא שבת האזינו, ומפטירין בו שוש אשיש כ"מ מוהרש"א נר"ו. (מורינו הרב שמואל אבולכיר ז"ל)
- ה. יש שנהגו לברך ברכת כהנים תחת הטלית בחזרתם בבית, במוצאי יוה"כ, ונשות הבית תחת הטלית עם הבנים, כי מנהג אימותינו הקדושות היה להיעדר מלבוא לבי"הכ. רב יוסף גינאסיא
- ו. נהגו אחרי ההבדלה, לברך על ריבת חבושים, ואני הכותב, זוכר את רבי מאיר זייני ז"ל לנהוג כך בביתו במוצאי יוה"כ.

חג הסוכות

דיני והנהגות חג סוכות

- א. יש להפסיק לאכול מחצות היום ועוד שאין שהות אחרי תפילת ערבית שנכנסים מיד לסוכה לקדש, ואוכלים בתיאבון. קרית חנה דוד ח"א ס' קג
- ב. נהגו לישא אישה בערב יו"ט סמוך לחשיכה וכן בערב שבת. ויגש אליהו: דווקא בשחרית ולא סמוך לחשכה. בשם מהרימ"ט.
- ג. מי שמת בתוך הרגל של סוכות: יום השמיני עולה ליום אחד של אבלות. אשר לדוד
- ד. אם נקבר ביום טוב, לא מברין בחול המועד אלא אחר הרגל. אשר לדוד
- ה. ביום טוב, מברך איש את רעהו בברכת 'מועדים לשמחה'. אמנם בחול המועד אומרים 'מועד טוב'. זית"א דכ"א

בניית הסוכה

- א. כתב הט"ז בהלכות ציצית ס' כ"א והביאו הבא"ה סק"ב: סוכה, טוב שלא לעשות בו לצורך דבר, שאינו כבוד למצוה שעברה.
- ב. מותר ליפות הסוכה בבגדים ומרוקמים ומצויירין תלויין בה והוא הידור מצוה. מנורת המאור לרבי ישראל אקאוואה זצ"ל
- ג. מקפידים לעשות ד' עמודים בכל פינת הסוכה, וכנראה ע"פ קבלה. הגהות השמטות זה השלחן מהרבנים ש"ץ [צרוך] והרמ"ב
- ד. כתב מרן ס' תרל"ג סק"ג, סוכה שחללה יותר מכ' אמה ותלה בה בגדים נאים וע"י כך נמעטה חללה, לא הוי מיעוט, וכן אם מעט בכיריים וכסתות לא הוי מיעוט ואפילו בטלם.
- ה. דבר המקבל טומאה, אם חברו לקרקע, בטל, ואינו מקבל טומאה. אף שהשכבה היא מעמדת הסכך, אפ"ה, שרי, דגם השכבה הוא כסך כשר

הואיל ומחובר לקרקע. צרור החיים קצבי ליקוטים ש"ע ס' תרכ"ו: בשם גינת ורדים והבית יהודה.

- ו. כתב הברכ"י ס' יו"ד סק"ח אין לתלות בסוכה שעטנו אלא אם כן גבוה מתשמש אדם, כ"כ מהרי"ל בדרושתיו ריש הלכות סוכה.
ויגש אליהו: דווקא כשהם תלויים בדרך וילון ואינם קבועים שמותר לשבת סמוך להם. הר"א דכ"ט.
- ז. סוכה שנעשית באמצעיתה של חצר, ולמעלה בשפת הגג מצד לצד, יש סרגי שפודי ברזל שתי וערב ע"פ כל החצר, פסול.
ויגש אליהו: ויש דרך לתקן, ב"י במנהגים.
- ח. מותר לחבר הסכך לעמודי הסוכה ע"י אזיקונים. רב אליהו זייני נר"ו.
- ט. נהגו כאן וכן בכל ערי ארופה בזמן הזה, שאין נכנסין לסוכה אלא בשעת אכילה דוקא, שאין עושין סוכה בחצירהם.
ויגש אליהו: חתן ושושביניו חייבים בסוכה, וכל שכן מוזמנים אחרים שאינם מבני החופה. צו"ד קס"ג.
- י. ויש בני אדם שאין עושין סוכה בחצירהם, אלא הולכין בסוכת חבריו ועושין שם קידוש ומוציא, ולקוחים בידם חתיכת פת של המוציא וגומרים סעודתם בביתם. ומפני זה נהגו רוב הקהילות שיושבין בסוכת חצר בית הכנסת או על גג בי"הכנס, לצורך מי שלא עשה סוכה בחצירו, או לעוברים ושבים, ההולכים לשם לקיים מצות סוכה.
ויגש אליהו: מפני פחד האומות והסכנה. והוא במור"ם בהג"ה ס' תר"ס.
- יא. כתב המ"א ס' תרל"ז אסור לעשות הסוכה ברשות הרבים דאף שכל ישראל מוחלין להם, ש"אי לא מחיל ואף דבדיעבד כשרה, לא יברך עליה בהוי ברכה לבטלה וכ"כ הבא"ה ט שם.
ויגש אליהו: וכבר דשו הרבה פוסקים, ואדרבה, בארץ ישראל דיום, מצוה.
- יב. סוכה של שותפין, כשרה. שו"ת הריב"ש ח"א שמ"ז.

ברכת שהחיינו על עשיית הסוכה

מי שטעה ובירך ברכת 'שהחיינו' על עשיית סוכה, לא יברך בליל א' ברכת שהחיינו, כי ברכה זאת פוטרת מצוה אחת ע"י השנייה. וכבר לרוב הפוסקים, אין לברך ברכה על עשיית הסוכה, אף שקיימת מחלוקת בקצת מהראשונים. אוצר המכתבים ח"ב תתנא

קידוש ליל סוכות

א. מנהג העולם הוא לקדש בסוכה מיד בצאתם מבית הכנסת, ולא להמתין עד שתחשך, וכך הדין בליל שבועות שלקדש דווקא בלילה עד צאת הכוכבים היא חומרא בעלמא, כי כבר בתפילת ליל שבועות קיבלנו את כח תוספת 'תמימות'. מט"י תרס"ח.

ב. יש שנהגו לומר קטע אחד מן האזהרות קודם לקדש בליל סוכות: זכור סוכת ענני מדבר. ועשה לפני סוכה בהלולה. זרדי לולב בימין ופרי עץ בשמאל. גם את זה לעומת זה תקח בידך לסגולה. זהירות הדסים וערבה לאגדם כאחת אגודה עגולה והוא עומד בין הדסים אשר במצלה. רנה וישועה זרקא

ברכת לישיב בסוכה

א. בליל סוכות מברכים 'לישיב בסוכה' בקידוש, ושאר הימים על הלחם. קונטרס תיקוני ומנהגי צפון אפריקה.

ב. ביום טוב, מברך קידושא רבה ואח"כ 'לישיב בסוכה'. מנורת המאור לרבי ישראל אקאוואה זצ"ל. ספר המוסר לרבי יהודה כלץ ז"ל

ג. בין הרא"ש לבין הרי"ף, בחול המועד מברכים את ברכת לישיב בסוכה, אחרי ברכת המוציא קודם הטעימה. והוא מנהג העולם כבר מתקופתו של הרי"ף. עלי הדס סטבון.

ד. מברכים לישיב בסוכה על תבשיל של חמישת מיני דגן. [שו"ע תרל"ט ב]

ה. אף שהנשים פטורות מהסוכות, יברכו בכל זאת ברכת לישב בסוכה. רב יוסף גינאסיא

ו. אף שהילדים פטורים מן הסוכה, בכל זאת, ילד שהגיע לגיל חינוך לא יאכל מחוץ לסוכה לשם חינוך. רב יוסף גינאסיא

ברכת שהחיינו בקידוש

א. בליל סוכות מברך לישב בסוכה קודם שהחיינו. מנורת המאור לרבי ישראל אקאוואה זצ"ל. ספר המוסר לרבי יהודה כלץ ז"ל. רב יוסף גינאסיא

ב. בליל ב' [בחוץ לארץ] יברך ברכת שהחיינו קודם ברכת לישב בסוכה. רב יוסף גינאסיא

הבדלה

אחר תפלת ערבית מבדילין בי"ה כמוצ"ש הנהוג בכל השנה ויגש אליהו: והוא סגי לאלו שאינם מבדילים כלל, להוציא אותם י"ח. אבל מלכתחילה, יש להבדיל בסוכה [ט"ז תרל"ט]

סדר אושפיזין וכסא

א. מנהג הכסא בסוכה, אין לו מקור ושורש, ואינו ממנהגי אלג'ריה המקורי. מה שנאמר בזוהר הוא בענין כסא אליהו הנביא ז"ל בשעת המילה. לאפוקי סוכות, שלפי הזוהר, האושפיזא "ישב", במקום שבו יושב המזמין [בעל הסוכה], ולא בכסא אחר. זית"א דכ"א.

ב. גם נוסח הזמנת האושפיזין מוטעה, כי 'עילו' פירושו 'כנסו'. כשבמקור [זוהר מפורש] רב המנונא סבא ע"ה מזמין את האושפיזא לא להיכנס, אלא לשבת, ולכן כתוב בזוהר 'תיבו', 'שבו'. זית"א דכ"א.

ג. גם אין להמתין ולומר כל מיני בקשות ארוכות שאינן יעילות בפתח הסוכה, אלא אדרבה לנהוג כרב המנונא סבא להזמין האושפיזין כשכבר הוא נמצא לתוך הסוכה. זית"א דכ"א.

דיני לולב ומיניו

דיני לולב

- א. מנשקים את הלולב ואת הסוכה: משום חיבוב מצוה כמובא בשל"ה. הגהות השמטות זה השלחן מהרבנים ש"ץ [צרוך] והרמ"ב
- ב. אין שיעור ללולב למעלה, וצריך שהלולב גבוהה טפח מן ההדס. ע"פ רמב"ם (גור אריה דרמון הלכות לולב דף ר"נ ע"ב)
- ג. אביו יקנה לולב לבנו הקטן, ובפרט אם יוצאים לדרך ביחד, כדי שהקטן ישמח ויתענג בנטילת לולבו כשאר המתפללים בתוך הציבור. מט"י תרנ"ז

דיני הדס

- א. אם רוב ההדס הוא עב, פירוש, ששיעור העלים המסובבים את העץ הוא עב על רוב אורך ההדס, כשר. ואם לאו, פסול, ויטול את הלולב בלי ברכה. מים חיים ח"ב דף מט
- ב. על הדס יבש, סב"ל, אין מברכים כפסק מרן. פרחי כהונה סי' י"ט.
- ג. הדס שזטה אינו יוצא בו אפילו בשעת הדחק [תשב"ץ] ויגש אליהו.

דיני האתרוג

- א. רבי יוסף משאש ז"ל מתנגד בחריפות ובטוב טעם ודעת, לבדיקת האתרוג [וגם שאר דברים] ע"י זכוכית מדגלת, והוא פגם רב של כסילים, והדבר הפשוט שכל אחד רק למראה עיניו ישפוט. ואף אין צורך בהסתכלות אלא די בראיה פשוטה שטחית, וכמובא בשערי תשובה סי' תרמ"ח ה' ובא"ר בשם המבי"ט. וכך דעת קדושים הוא רבי חיים בלייח ז"ל לחכם הלוי מעיר בלעבאס. מים חיים ח"א דף רנט
- ב. נהגו באתרוגי מרוקו גם באלג'יריה, ואין שום ספק בכשרותם. (אוצר המכתבים ח"ב סו אלף רלו וס' תתקנח)

- ג. יש להעדיף לקחת אתרוגים צהובים ולא ירוקים. וגם לא לסמוך על אתרוגים סגורים בקופסאות, על מנת לבדוק כשרותם. ר"א זייני נר"ו. ואין לחכם אלא מה שענינו רואות. זית"א דכ"א.
- ד. שיעור האתרוג הוא כשיעור ביתה בינונית כמנהג תלמסאן ע"פ קמדוניהם [ע"פ רבי נתן גייני ז"ל מקדמוני תלמסאן]. ומ"מ, יהדר באתרוג גדול והדור, שכן נמצאים בחו"ל ובארץ. מים חיים ח"א דף רסז
- ה. בחזית האתרוג העליונה, אם יש סימן מנומר בב' או בג' מקומות סוברים כדעת הראב"ד שהוא במיעוטו [ואין נקרא ברובו] כגון שכולם מצד אחד של אתרוג, כשר. וכך הסכים הרא"ש. שו"ת הריב"ש ח"א קל"ט
- ו. אתרוגים שאין להם הדר, אלא כמו כסוי מעט בראש האתרוג, דלפי הרואה דברייתן כך היא כשרים, דאף את"ל דהיה להם פטמת ונשברה, הרי אינן שווה לאתרוג מעט וכשרים למצות נטילה. כן העלה ב' הר"א ד"ח יע"ב.
- ז. אם נחסר מקצת ממשות עור האתרוג, ואף בנעשין ע"י אדם דלא מקרי בכחי גוונא חסר, כשר למצווה. מט"י תרנ"ז
- ח. אותן הנקבים הנעשים באתרוג כשגדלין באילן ע"י קוצים, יבדוק אם נראה בהם חסרון לעין ולא נטל ממש מהעור, הא ודאי פשיטא דכשרין חכוחי עלמא. הרא"ל בשם מט"י.
- ט. ומיהו אם נחסר מהאתרוג כל כך, עד שאנו רואים שהגיע החסרון ללבן, פסול, ולא מקרי לקיחה תמה. מט"י תרנ"ז
- י. אתרוג, אף שנפסל, אסור לאכול אותו כל ז' ימי סוכות. מט"י תרנ"ג
- יא. יש למנוע מלהריח כלל באתרוג, אף אחר נטילה ואף בשבת. ע"פ השו"ע. מט"י תרנ"ג

יב. אתרוג שחתך ישראל בשבת מן האילן מסתפק הו"ד ס' קס"ה אם יצא י"ח ולסוף העלה דלאחרים ודאי מותר אבל לעצמו צידד בו די"ח יע"ש ויגש אליהו: הר"א דטו"ב ע"ב. ואינו מברך. מט"י.

סדר הלולב ומיניו

- א. אין לאגוד את הלולב למעלה אלא שהעלים יהיו פרודים במקצת אבל מחוברים ללולב כדי לכסכם, וכמובא בתיקוני זוהר דף פ"ט. קונטרס בשוב דוד לרבי דוד הכהן סקאלי ס' ט'
- ב. הלולב עומד בין הדסים ובי' הערבות, על שם 'סולו לרוכב בערבות בי"ה שמו'. ספר המוסר לרבי יהודה כלץ ז"ל שחי לפני השל"ה הקדוש.
- ג. איגוד ערבה בשמאל והדס בימין ע"פ הסוד. מטה משה בשם דרשות אבן שועיב ז"ל. שלחן לחם הפנים ס' תרנ"א
- ד. הרדב"ז ס' ר"ע: וכן ראיתי שהיו נוהגין המקובלים הראשונים והיו קושרין ההדס בימין האדם והרעבה [כך מוסיף הרדב"ז בימין דוד' אות ה'] בשמאלו, וכן אני נוהג אחריהם.
- ה. סדר הלולב ע"פ האר"י ז"ל, אינו ממנו, שאינו מובא בכתבי יד קודשו לרבי מורנו הר"ב חיים וייטאל זצ"ל, אלא בספר 'פרי עין חיים', שאינו אלא ליקוט מאוחר, ובו הרבה תוספות זרות, וכלל לא מהאר"י ז"ל עצמו או מתלמידו המובהק, מוהרח"ו. וכך מצאנו מאה שנה קודם הפע"ח, כי מקור סידור ההדס והערבה המופיע בפרי עין חיים, מקורו הטוב, בספר 'היכל הקודש' לרבי משה בר מימון אלבאז מתרודאנת ז"ל [דרום מרוקו] ס' ק"א. זית"א דכ"א.

איגוד הלולב ומיניו

- א. צריך לאגוד הלולב והדס וערבה באגד א' להדור מצוה. ספר המוסר לרבי יהודה כלץ ז"ל
- ב. משמע מהשו"ע והרמ"א שדי באגודה אחת. אמנם, רבי מנוח כותב ד' קשרים. ויש שעושים ג' קשרים כנגד האבות [ואפשר גם כנגד ג' תיבות 'זה אלי ואנוהו'. זית"א דכ"א] קרית חנה דוד ח"ב ס' פד

חוט משי סביב הלולב

- א. מנהג איגוד הלולב בחוט של משי, מקורו במשנה עצמה, מס' סוכה: "רבי מאיר אומר: אפילו בחוט במשיחא. אמר רבי מאיר מעשה באנשי ירושלים שהיו אוגדין את לולביהן בגימוניות של זהב, אמרו לו: במינו היו אוגדין מלמטה". הרי שחוץ מלמטה, היו מעטרים את לולביהם בחוט.
- ב. אנו נוהגין לכרוך על הלולב חוטין של משי ובודאי דטעם הכריכה הוא משום כדי שיהיה כפות ומה שכורכין במשי הוא משום נוי והידור מצוה. ומה שאוגדין הלולב אפילו שלא במינו אין כאן בל תוסיף. מט"י תרנ"א
- ג. אם עשה בית יד לנוי ללולב, מותר ליטול הלולב בו. מנורת המאור לרבי ישראל אקאוואה זצ"ל

איגוד הלולב ביום טוב

- א. איגוד לולב ביום טוב מותר בתנאי שאינו אלא לחג עצמו, ולכן מבטל קשר של קיימא, ואפילו בעניבה. שו"ת הריב"ש ח"א קכ"ב.
- ב. הרב 'משחא דרבותא' (תרנ"א) אוסר לאגוד בקשר ביום טוב עצמו, וחולק על החמ"י. עלי הדס סטבון.
- ג. ביום טוב, אם שכח לאגוד הלולב ערב יום טוב, גודלן אבל לא יקשור קשר. ספר המוסר לרבי יהודה כלץ ז"ל

ברכת שהחיינו על הלולב

- א. נהגו לברך שהחיינו על הלולב גם ביום ב'. ע"פ הריב"ש והרשב"ץ, יש לברך בקידוש, בשופר ובלולב, גם ביום ב' של יום טוב. [ב"י במנהגים] ויגש אליהו: ורוב המקומות לברך רק ביום הא'.
- ב. אין ברכת שהחיינו בין ברכת הלולב לבין הנענועים נחשב כהספק. הגהות השמטות זה השלחן מהרבנים ש"ץ [צרוך] והרמ"ב
- ג. כגון שמברכים זמן [שהחיינו] בקידוש קודם הטעימה, כך מברכים זמן קודם אחרי ברכת הלולב קודם הנטילה, ואין הפסק. קיצור התשב"ץ ח"ב ר"ד [מורה דרך]. אפשר לומר ברכת שהחיינו אחרי נטילת הלולב, שהוא חל גם על הנענועים. שו"ת תשב"ץ ח"ב ר"ד.
- ד. המנהג לברך ברכת הלולב ושהחיינו ואח"כ לנענעו, כך הביא הרשב"ץ [ר"ד] שאין לשנות את המנהג, אף שחקר אותו. ויגש אליהו.

ברכת הלולב

- א. שמש בי"ה לוקח בידו הלולב וסובב על כל הקהל של בי"ה. וכל א' יבוא ויברך והוא מונח ביד השמש ואח"כ לוקחם המברך ומנשקם ואח"כ מחזירם לו. ואחר שברכו כולם, מניחו בתיבה והש"ץ נוטל אותנו, מברך עליו ומנענע נענוע ראשון. אח"כ מברך על קריאת הלל.
- ב. ויגש אליהו: יטול הלולב קודם אתרוג ויברך נטילת לולב ושהחיינו, ואח"כ האתרוג. [צו"ד ס' קס"ו בשם הזרע אמת ס' צ"ה]
- ג. מנהג שהש"ץ מברך ברכות הלולב וכל הקהל עונים אמון לצאת י"ח, וכל אחד נוטל אח"כ בעצמו על סמך ברכת הש"ץ [שם] שו"ת תשב"ץ [ח"ה רשב"ץ ובית מדרשו]
- ד. אם בירך על ד' מינים ונמצא כי האתרוג פסול, אינו צריך לברך והוא קרוב לברכה לבטלה אף שאינו ברכה שצריך בה [רבי יוסף ששפורטש קמט ב'] שו"ת תשב"ץ [ח"ה רשב"ץ ובית מדרשו]

ה. אם האתרוג פסול, אין לברך עליו עם הלולב, אף בדיעבד כדעת הר"ן והראב"ד, אלא יאחז אותם בלי ברכה ויטול אותם. שו"ת הריב"ש ח"א קל"ט

אופן נטילת הלולב

- א. נוטל לולב בימין ואתרוג בשמאל ומברך על נטילת לולב, ושהחינו ביום ראשון, ומנענעו את כולם. מנורת המאור לרבי ישראל אקאוואה זצ"ל. ספר המוסר לרבי יהודה כלץ ז"ל.
- ב. בשם זרע אמת [ס' צ"ה] יטול קודם את הלולב ואח"כ האתרוג, בפשט דברי הטור והשו"ע. צוף דבש קסו
- ג. נוטלים קודם האתרוג ואח"כ הלולב ומיניו לברך, והוא ע"פ רבינו אבן שועיב והחיד"א בטוב עין ס' ח"י, כדיכתיב "פרי עץ הדר וכפות תמרים", הרי, פרי עץ הדר קודם. דרכי דוד בן כליפא ס' מט
- ד. ואם הוא אטר יד ימינו, יטול הלולב בשמאל שהוא ימין כל אדם. מנורת המאור לרבי ישראל אקאוואה זצ"ל

נטילת פני הלולב

- א. כשמברך ומעיין בו, יהיו פניו כנגד השדרה, מפני שהוא רמז להקב"ה שהוא עליון על הכל, כך הלולב גבוה על שלשת המינין ורמז 'וראית את אחורי ופני לא יראו'. מנורת המאור לרבי ישראל אקאוואה זצ"ל
- ב. נוטל האדום שבלולב שהוא פניו כשנוטלו למצוה כלפי פניו והשדרה לחוץ. ספר המוסר לרבי יהודה כלץ ז"ל וכך כותב רבי יוסף אלאשקר ז"ל מתלמסאן בספרו 'צפנת פענח'
- ג. כשאומר הלל, יטול האדום שבלולב, שהוא פני הלולב, כנגד פניו של המתפלל, והשדרה לחוץ. מנורת המאור לרבי ישראל אקאוואה זצ"ל

ד. יש ליטול את הלולב, פני הלולב כנגד פני המתפלל, ושידרה לחוץ, כמובא בדרשות אבן שועיב, וכך ברבי דוד אבודרהם בשם רבינו סעדיה גאון. ודלא כנוטל שידרת הלולב כנגד פניו ע"פ הסוד והאר"י ז"ל. אוצר המכתבים ח"ב אלף קו

ה. אמנם, יש לציין, כי המנהג ליטול את הלולב שדרתו כלפי פני המתפלל, אינו כלל מהאר"י ז"ל, וכפי שכבר הרחבנו בספרנו 'שער האמת'. מקור שמועה זו הנמצאת בספר 'פרי עץ חיים', אינו מן האר"י ז"ל, כידוע לכל המעיין והבודק, והבאנו לעיל באות א' בשם בעל 'מנורת המאור', כי כבר בעל מנורת המאור היה נוהג כך. נוסף מעט ונביא את לשון הרדב"ז [שו"ת ח"א ס' ק"ע] וז"ל:

שאלה. ממני איך אני נוהג בנטילת הלולב פנים כנגד פנים או אחור כנגד פנים ?

תשובה. אני [הרדב"ז. זית"א דכ"א] נוטל אחורי הלולב כנגד פני, לקיים וראיתי את אחורי וגו' וכן ראוי לפי סוד המצוה, וכן נמצא בספרי הקבלה, וכן כתוב בספר שבלי הלקט בשם המדרש. ואפילו לפי הפשט ראוי לעשות כן, שהרי כך הוא דרך גדילתו, כשאדם פוגע תחלה בדקל שדראות הלולבים כנגד פניו, וכן ראיתי שהיו נוהגין המקובלים הראשונים, והיו קושרים ההדס מימין האדם והלולב והערבה משמאל, ולא היו קושרים הדס שוטה כלל אלא ג' הדסים ושתי ערבות ולא יותר, וכן אני נוהג אחריהם: עכ"ל הרדב"ז ז"ל.

הראת לדעת, כי מנהג ליטול שדרת הלולב כלפי פני המתפלל, ופני הלולב האדומות לחוץ, שורשו אינו באר"י ז"ל אלא במקובלי ראשוני ספרד עוד לפני גירוש הראשון [1391 למנ"]. זית"א דכ"א.

ו. כשמתפללין מוסף, אוחזים לולביהם בידם עד שייכנס לסוכה אחרי התפילה. מנורת המאור לרבי ישראל אקאוואה זצ"ל. ספר המוסר לרבי יהודה כלץ ז"ל

בענין הנענועים

א. אם הייתה הסוכה סמוכה לבי"ה כמברכין שם הקהל, וש"ץ מנענע נענוע א'.

ב. לדעת הרשב"ץ (ח"ב ס' ר"ה), ינענע כל פעם שמוליך ומחזיר, סך הכל י"ב תנועות [ג' הובלה וג' חזרה, וכל פעם נענוע, הרי י"ב]. וכל הנענועים במספר ע"ב כנגד השם הקדוש.

אמנם הר"א ד"י כתב שבמקומותיהם, אינן מענענים כל פעם אלא רק הולכה וחזרה. ויגש אליהו.

ג. מנהג אלג'יריה, להוליך ולהביא [בחזרה.זית"א דכ"א] את הלולב ג' פעמים, אבל בלי לטרוף [לנענע] את העלים של הלולב, וקושרים את הלולב ח"י קשרים [ע"פ יד אהרן ס' תר"ן ואינו מהאר"י ז"ל כלל דלא כמו שהוא מציין.זית"א דכ"א] וגם הראש קשור ומהודק ואין העלים רפויים כדי לכסכם, וכך המנהג המובא בכנה"ג. אשר לדוד

ד. באופן כי מנהג אלג'יריה אינו לכסכם את הלולב.

מספר הנענועים

א. בברכת נטילת הלולב – בהודו הא' – אנא הושיע נא ב' פעמים – הודו אחרון : מנהג ברצלונא לכפול הודו אחרון ולכן מנענע כל פעם – מנהג מיורקא לומר הודו רק פעם א', לען מנענע רק פעם א'. מנהג אלג'יר כמנהג ברצלונא. שו"ת תשב"ץ ח"ב ר"ה.

ב. מנהג אלג'יריה עוד קודם ביאתו של הריב"ש, לכפול הודו ב' הודו לה' קראו בשמו' ובי' הודו לאל השמים, גם כופלים 'כל הנשמה תהלל י"ה, וכן י'ה' ימלוך לעולם ועד' שבסוף השירה. שו"ת הריב"ש ח"א קל"ג

ג. מנענעים ה' פעמים: פעם א' קודם ההלל [בשעת ברכת הלולב.זית"א דכ"א] ובהודו פעם א', ובאנא ה' ב' פעמים שכפולין, ובהודו האחרון פעם אחת.

ד. הגבהת הלולב ומיניו הוא מדאורייתא [סוכה מב ע"א] ואין הנענועים מן התורה. שו"ת תשב"ץ ח"ב רע"ג.

סיבוב הרוחות

- א. בסיבוב הרוחות נתפשט המנהג ע"פ ספרי המקובלים שסדרו דרום צפון מזרח מעלה מטה מערב כ"כ הבית יהודה (שם), וכתב בשם רבו רבי ידידיה צרור ז"ל, שאין ראוי לשנות משום לא תתגודדו.
- ב. מנהג אבות אבותיו כמו בכל הקהילות, לכוון את נענועי הלולב כמנהג האר"י ז"ל, דרום, צפון, מזרח, מעלה, מטה, מערב. וכך נמצא סדר עצירת רוחות רעות וטללים רעים ברש"י (יומא כ"א ע"ב, ועיין בסוכה ל"ז ע"ב). מים חיים ח"א דף רסו
- ג. מה שנוהגים ע"פ מקובלי ארץ ישראל להסתובב בנענועין כל פעם לכיוון הנדרש, אינו נכון אף ע"פ הקבלה, אלא צריך לעמוד בכיוון המזרח, ורק הלולב לנענע בכיוונים השונים, אבל לא להסתובב. אוצר המכתבים ח"ג אלף תרל"ו
- ד. ר"י משאש חזר לנהוג כשו"ע ולפנות לימין. (שם)

מכירת ואמירת הושענות

- א. בכל בי"ה של העיר, מוכרין ספר הושענות למי שמוסיף בדמים בעלות בבימה ולאחוז בידו עד תשלום קריאת הושענות. זולתי ביום שבת קודש, שהש"ץ הוא האוחז בידו לפני ההיכל. וזה דוקא בשאר בי"ה שיש הושענות קודם קריאת ס"ת ואומרים קדיש אחר שהחזיר ס' הושענות להיכל.
- ב. אבל בביה"כ הגדולה אין מוכרים אלא למי שיעלה אחרון לקריאת ס"ת, שסדר היום הוא שיאחזינו לפי שקורין הושענות, אחר המוסף. לכן לבחור המיוחד שבהם והת"ח להעלות באחרונה כ"כ כ"ז הבית יהודה בס' המנהגים ס"ג.
- ג. לא מוכרים הושענות אלא הס"ת שמוציאים להושענות. גם עושים הושענות קודם קריאת הס"ת. הגהות השמטות זה השלחן מהרבנים ש"ץ [צרור] והרמ"ב
- ד. אומרים הושענות הכתוב בספר הקרוב"ץ ולא הכתוב בסידורים.

הושענות בשבת

- א. אם חל יום טוב בשבת, אומרים הושענות של סדר היום, ולא של שבת דוקא.
- ב. אם חל חול המועד בשבת, אומרים הושענות של שבת, כמו ששמעתי מזקן א' ירא שמים שכך הוא המנהג הראשונים הקדמונים.
- ג. אין הקפה בשבת. ספר המוסר לרבי יהודה כלץ ז"ל
- ד. אומרים הושענות שבשבת, כך העלה מהשו"ע עצמו (תר"ס ג) ובספר מנהגי אלג'יר בסוף בית יהודה. כך גם מהתשב"ץ, אלא אומרים הושענות של יום טוב [או של חול המועד]. ואין להקיף בשבת. תשובות מערכות זרמתי דף 118.

הקפות

- א. הקפות אינן מעיקר ההלכה אלא מדרבנן לזכר בעלמא, והעיקר הנטילה שהיא מדאורייתא. מט"י תרס"ד
- ב. מי שאין לו לולב לא יקיף כמ"ש הפוסקים אבל אין איסור בדבר אם רצה להקיף כן העלה הבית יהודה בתשובות ס' ס' יע"ש. ויגש אליהו: אמנם מרן התיר לכתחילה להקיף למי שאין לו לולב. [ס' תר"ס]
- ג. יש שנהגו להקיף בחול המועד, אחרי ההלל, ובהושענא רבה, אחרי מוסף. קונטרס תיקוני ומנהגי צפון אפריקה.

מוסף של סוכות

- א. במוסף של שבת חול המועד והזכיר שבת רק בחתימה, חוזר. גם מי שבאותו שבת חול המועד במוסף, מתפלל מוסף של שבת, ואמר יעלה ויבוא, חוזר. ע"פ ס' אגורה באהליך דט"ז והרדב"ז. אשר לדוד
- ב. בסוכות, אחר תפלת של שבת, הולכין כל א' וא' לפקוד חבירו, הנקרא זיירא, ושם עושין קידוש, ושותין מים שרופים, ואוכלין מיני מתקה ופירות וכיוצא, מחוץ לסוכה.
ויגש אליהו: ועוד שאוכלים מחוץ לסוכה. אלא ההר"ל ד"ס בשם גינת ורדים כתב דמשום כבוד הציבור אין למחות במקדש שלא במקום סעודה. וזו נחשב כאכילת עראי ומותר כמ"ש מרן ס' תרל"ט. ברם, צריך לחזור לקדש בבית קודם סעודתו.
- ג. המילה זיירא מופיעה גם ב'שער התפלה' כתי"ק של מוהרח"ו, המעיד על מנהג האר"י ז"ל לערוך סעודה בל"ג לעומר במירון, עיין שם. זית"א דכ"א.

דיני הושענא רבא ונטילת ערבה

- א. ברכה א' על מים או טה, פוטרת את כל הברכות, באותה 'סעודה', בשעת 'הסגיר' או בשעת לימוד ליל הושענא רבה ושבועות. ע"פ נשה שלום אוצר המכתבים ח"ב אלף רעד ועיין בשער שלמה זוראפה שאין לברך כל פעם בליל שבועות והושענא רבה. זית"א.
- ב. המנהג המרווח הוא להיות ניעור כל הלילה, ולפחות עד חצות לילה, כי עיקר הדין הוא עד חצות, אף שנידונים עדיין עד ליל שמיני עצרת. עיקר לימוד הלילה אינו הסליחות והתהלים, אלא סדר לימוד שתיקן האר"י ז"ל שאינו אך ורק קריאת ספר דברים בלבד, בלי שום הוספה קטעי זוהר ומדרשים. גם אין זמן מוגבל לקריאת ספר דברים עד חצות אלא מרבי חיים הכהן ז"ל מדמשק, לא מהאר"י ז"ל ולא ממוהר"ח"ו. ומה טוב אם יקראו קודם ספר דברים, ויקראו אח"כ תהלים עם סליחות בלי י"ג מידות, שכבר מובא מנהג זה באר"י ז"ל עצמו. זית"א.
- ג. מתפללין יום הוש"ר אחר עלות השחר דוקא, ולא קודם. ויגש אליהו: הב"ה ט"ס י"ח
- ד. קודם קדיש דיוצר הושענא רבה, אומרים שיר המעלות מומעמקים. הגהות השמטות זה השלחן מהרבנים ש"ץ [צרוך] והרמ"ב
- ה. נשמת כל חי קודם ישתבח. עלי הדס סטבון.
- ו. ביום שביעי של ערבה שהוא יום הושענא רבא, אין מעלין לס"ת אלא אחד, כמו שאר ימים. הבית יהודה (שם). ויגש אליהו: כסתם מרן [תר"ס]
- ז. ביום זה, עולה לס"ת המוכיח שעלה בתוך השנה, וכן ביו"הך כל שכן עולה זקן א'.

ח. בשעת נטילת הלולב ביום השביעי, אינו נוטל ערבה לבדה, משום בל תוסיף, אלא דוקא הלולב ומיניו ביחד. וכן בשעת הקפות [שו"ת הרשב"ש ס' י'], ראוי שלא ליטול ערבה עמו, עד שעת החבטה, שאז מניח הלולב, ונוטל הערבה לבדה. דק"ל ערבה נטלת בפני עצמה. כ"כ הבית יהודה בס' המנהגים ס"ג בשם רבו מהר"ש צרור ז"ל.

ט. אחר גמר התפלה עושין החבטה על הקרקע בי"הכנ.

י. נהגו ששמש בית הכנסת אינו מחלק את הערבה אלא אחרי שגמרו ההקפות, כדי שהקהל לא יטעה ויקיף בערבה. הגהות השמטות זה השלחן מהרבנים ש"ץ [צרור] והרמ"ב

יא. לא יתיר את הסוכה ביום הושענא רבה אלא יכניס קדרות וסירים או מוריד כלים מן המנחה ולמעלה [כדעת מרן הש"ע]. ספר המוסר לרבי יהודה כלץ ז"ל.

דינים והנהגות שמיני עצרת

- א. נהגו לומר 'ביום שמיני חג עצרת'.
ויגש אליהו: מט"י ס' תרס"ח.
- ב. מי שטעה ולא אמר 'יום שמיני חג' ואמר 'את יום חג הסוכות הזה', ועקר רגליו, לא יחזור להתפלל. כ"כ הבית יהודה בתשובת ס"ד יע"ש.
- ג. נהגו בבי"ה הגדול ביום שמיני עצרת, אחר תפלת מנחה, לעלות ז' ספרים לבימה, לא פחות ולא יותר, כ"כ הבית יהודה במנהגים ס"ז. ושאר בי"ה כתוב בדיני שמחת תורה.

תיקון הגשם

- א. קודם המוסף, הש"ץ מכריז 'משיב הרוח ומוריד הגשם', וכן עושין בתיקון הטל ביום א' של פסח.
- ב. ביום א' שמיני עצרת, אומרים תיקון הגשם אחר מוסף הכתוב בקורב"ץ, ולא הסדר הכתוב בסידורים.
ויגש אליהו: והמשיכו אחר בי"ה ע"פ מקובלי אלג'יר. אמנם מנהג בי"ה הגדול לומר תיקון הגשם בחזרת מוסף, כשהש"ץ מגיע ל'משיב הרוח'.
- ג. אחר תיקון הגשם, אומר קדיש תתקבל וברכו ועלינו לשבח. כ"כ בסדור הקורב"ץ.
- ד. כיום, רוב קהילות אלג'יריה, אומרים תיקון הגשם, אחרי אמירת אשרי וחצי קדיש, ומיד אחרי התיקון, מתפללים מוסף בלחש. ויגש אליהו

דינים והנהגות שמחת תורה

ליל שמחת תורה והקפות

- א. ערב שמחת תורה, יש שקוראים פרשת 'וזאת הברכה' שמו"ת מתוך ספר תורה וגם אחריו אומרים הפטרת של שמחת תורה. קונטרס תיקוני ומנהגי צפון אפריקה.
- ב. בליל שמחת תורה קודם תפלת ערבית, מוכרים ז' ספרים, והקונה אותו הוא מוציאו מבית ההיכל, ועושין שמחה ומרקדין בהם בשירות ותשבחות ופיוטים הידועים להם. אח"ז מניחום על הבימה ואומר ה' מלך וכו' ושמו לעד וכו' ואח"כ מחזירם להיכל ומתפללין ערבית.
- ג. עושים הקפות בלי ס"ת אלא מונח בבימה וזקן א' או ת"ח או חזו בו והקהל מקיפין. הגהות השמטות זה השלחן מהרבנים ש"ץ [צרוך] והרמ"ב
- ד. ויש שנהגו כך: אחרי ערבית, עושין הקפות וכל אחד נוטל ספר אחר בידו ועושה בו הקפות, ונותנו לחבירו וחבירו לחבירו עד גמירא. מניחין ס"ת א' על הבימה וזקן א' או ת"ח עומד בפניו ואוחזו בשתי ידיו והקהל מקיפין וס"ת בידם.
- ה. מנהג לרקוד בשמחת תורה מקורו מוזכר בשם הגאונים [דרכי משה ס' תרס"ט בשם מהר"ק] מים חיים ח"א דף רסח
- ו. באלג'יריה, רוב נהגו להקיף בליל שמחת תורה ולמחרתו במנחה. ויש חשיבות גדולה להקיף גם במוצאי שמחת תורה, כנהוג בארץ עם כל עם ישראל, עוד לפני האר"י ז"ל [עיין קונטרס בסוף ספר החזיונות דפוס שובי נפשי למוהר"ח]. פן יפרוש מן הציבור בשמחתו. זית"א.
- ז. ר"י משאש ז"ל דן ב'מנהג' לעשות בשמחת תורה דמות אישה יפה עם סדין גדול של פשטן ומקשטין אותה ומעמידים אותה לפני ההיכל. רבי יוסף

משאש ז"ל דן בצדק איסור עשיות מלאכות גמורות ביום טוב, וגם איסור חמור לעשות צלמים מדאורייתא. מים חיים ה"ב דף רסט ואני הכותב אוסיף, כי מנהג זה מקורו ושורשו בכת השבתאים, שבש"ת בשנות 1666, בסלוניק, חיתנו את 'מלכת התורה' למשיח שקר דאז צב"י מודח, יערכו חופה ממש וכו' ע"ש בציצת נובל צבי [או בקיצור] לרבי יעקב ששפורטאש זיע"א.

שחרית וקריאת התורה בש"ת

- א. נהגו ביום שמחת תורה בקריאת הלל שחוזר הש"ץ מן 'יוסף ה' עליכם' עד 'הללו את ה' וכן בשמיני של פסח.
- ב. ביום שמחת תורה, מחזיר הש"ץ כל פרשת וזאת הברכה.
- ג. נהגו ביום שמחת תורה מוכרים ה' מלך וברכה ורחמנא שכל השנה עשרה ל' בני אדם.

קדיש על ספר תורה

- א. מנהג ארגון ואלג'יריה [קודם בואו הריב"ש.זית"א] אומרים קדיש על כל ספר, בין ביום טוב, חול המועד, חנוכה ור"ח. שו"ת הריב"ש ח"א שכ"א.
- ב. בכל א' מהג' ספרים אומרים קדיש להוי ג' קדישין, מטעם דבראשון כבר נשלמה חובת היום שמנהגם לקרות ה' בספר א', וששי בספר השני, ושביעי בס' ג'. ולכך אומרים קדיש על כל ספר וספר. כ"כ הבית יהודה בס' המנהגים ס"ב [בשם התשב"ץ להרשב"ץ ח"ג ס' ש"ך וברשב"ש ס' תל"א].
- ג. עוד כתב הבית יהודה (שם), כי צריך בשעת קריאת קדיש על ספר א', שיהא מונח ספר ב' של בראשית לפניו, כדי שלא יהיה פתחון פה לשטן לומר, שכבר השלימו סדרן. אבל בשאר ימים טובים שמוציאין ב' ספרים, אין צריך להיזהר בזה משום דליכא טעם הנזכר.

ד. נהגו בשמחת תורה, כשעולים חתנים לס"ת, מפזרין מיני מתיקה הנקרא כונפיט (ממתק), והקטנים מלקטים, ועושין כן לכבוד שמחת תורה וכן נהגו בחתנים.
ויגש אליהו: מנהג זה קדמון כמובא במבי"ט והביאו הבא"הט ס' תרס"ט ס"ב.

ה. גם נוהגים לזלוף מי בשמים [לרוב, מאזר, מי פרחי תפוז] על הס"ת היוצאים מההיכל ובהקפות. כש"ט דף רל"ט.

מנהג בעליית חתן תורה יש שנוי

- בב"ה הגדולה, אין נוהגין עליה ביום שמחת תורה, ולא בשבת בראשית. אלא שמקצתן נוהגין שאחרו עלייתן עד ו' וז'.

ובתחלה קורא כהן ולוי כדרכו, ומקצתן מבטלין כהן ולוי ומעלין חתנים במקומן משום כבוד התורה אין בו ביטול עשה דוקדשתו כ"כ הבית יהודה מנהגים ס"ה (שורש המנהג בשו"ת מהר"י קולון הובא בב"י [ס' קל"א] והרב בנימין זאב [ס' קצ"ט] המליץ על מנהג זה).

- מנהג בי"ה שמתפלל בה בכל השנה במקום הנקרא 'באב אלואד', כך בשבת בראשית עולה כהן ולוי במקומן: כהן מאמר א' - לוי מאמר ב' - ושלישי חתן בראשית חוזר מן בראשית עד לעשות. רביעי וחמישי שני שושבינו, וששי א' אחר רביעי חתן תורה.
ויגש אליהו: ויש שנהגו לקרוא המוספים עד 'מעונה אלהי קדם'.

קריאת תורה בשמחת תורה

א. נהגו להשאיר ארון הקודש פתוח כל שמחת תורה. עיין כש"ט.

ב. ויש שנהגו כל השבוע שאחרי זה. קונטרס תיקוני ומנהגי צפון אפריקה.

ג. בשמחת תורה נהגו בעליית ס"ת יעלה כהן ולוי. ושלישי ורביעי הם ב' שושבנים של חתן תורה, עד שחקים. חמישי הוא חתן תורה וחוזר

מתחילת הפרשה עד הסוף וקדיש. ספר תורה ב' הוא חתן בראשית וקדיש. שביעי בס"ת שלישי בפרשת היום, קדיש ואח"כ מפטיר. הגהות השמטות זה השלחן מהרבנים ש"ץ [צרור] והרמ"ב

ד. ביום שמחת תורה מוסיפין על חובת היום וחוזר הפרשה פעמים. ויגש אליהו: והרשב"ץ ביטל מנהג המקומיים [עוד לפני גירוש ספרד. זית"א] להוסיף עליות בשבת. אמנם, שמרו וקיימו את המנהג להוסיף עולים בשמחת תורה, וחוזרים על אותם פסוקים, ולא על פסוקים חדשים.

ה. מוסיפים עולים ביום טוב ובפרט בשמחת תורה, כקריאת בחנוכה ובחול המועד שחוזרים על הפסוקים. וכן דעת רש"י והרמב"ם שו"ת הריב"ש ח"א פ"ד. אף שקצת קהילות שנו וקוראים כל פעם ג' פסוקים חדשים, אנו, שמרנו את המנהג הקדמון עוד לפני הגעת הרשב"ץ באלג'ריה. זית"א.

ו. ביום שמחת תורה, המסיים קריאת התורה הוא חכם או דיין העיר, וכן מתחיל בבראשית. ואם אין דיין, יעלה חתן כהן והוא מתחיל בתורה. כ"כ הבית יהודה (שם).

ויגש אליהו: ואומר 'בסימנא טבא' קודם לקרוא בבראשית. והוא דומה לברכת שהחיינו בין ברכת ללולב לבין הנענועים, שאינו הפסק. ושאל ה"רמ צרור ז"ל את רבי יצחק אבן וואליד ז"ל, ואמר לו שטוב יותר לומר בסימנא טבא קודם ברכות התורה. אולם מנהגנו אינו כן, אלא ממש קודם קריאת התורה. זית"א

ז. בקשת 'הדרן עלין' שקצת נהגו לומר קודם קריאת ספר בראשית, אין לו שום מקור ושורש והיא המצאה בדורות האחרונים. וכבר הזהירו אותנו מלומר בקשות, שגם המקור שלהם מפוקפק [מי שהולך אחרי ספר חמ"י, מאשר, מקיים ומקבל גם ג' הפיוטים של אותו נביא שקר מעזה, המופיעים שם, וגם במחזורי ליורנו. אחד משמות מחבר אותם פיוטים הוא 'אלישע'. ואם טוענים כי אותם פיוטים ניתוספו ע"י המדפיסים, הרי, פירוש הדבר הוא, כי אותם מדפיסים היו מאותה כת מאזמיר שר"י, ומי יודע מה עוד הוסיפו באותו ספר... והאמת מזמן נעדרת ואנשי אמונה אבדו], וגם אותם רודפי הכבוד שבקהילה, קוראים בלי להבין שום כוונה ושמות "דקדושים" הנמצאים בבקשות האלו, ויוצא שהינם משקרים לה', בהיכל פתוח או קודם תקיעת שופר, בעזות פנים ובמצח נחושה., זית"א.

ח. 'סימנא טבא' קודם קריאת פרשת בראשית. מיישב המנהג ע"פ שו"ת רב פעלים וכתר שם טוב, שאין בזה הפסק. תשובות מערביות זרמתי דף 94

קידוש בין שחרית למוסף

- ט. ביום שמחת תורה, מביאים החתנים לבי"הכ מיני מתיקה ומים שרופים ושותין וטועמים קודם מוסף, ואין מביאין יין לקידוש. עיין בא"הט ס' ער"ב סק"ז. הגהות השמטות זה השלחן מהרבנים ש"ץ [צרור] והרמ"ב ויגש אליהו: מובא במט"י ס' רפ"ו.
- י. מנהג להביא לבית הכנסת בשמחת תורה מים צירופים ומיני מתיקה קודם מוסף, ואינם מביאים יין לקדש וזה הרי שעת הדחק ומותר לטעום. אמנם, צריך לקדש קודם על מים שרופים שהוא שכר מדינה. [ד"ה ע"ב טור א'] וגם בשביל כבוד הציבור, אין למחות במי שמקדש שלא במקום סעודה. אשר לדוד בשם גינת ורדים כלל ג' ס' י"ב.
- יא. הרוצה לטעום קודם מוסף, יקדש ויאכל כזית פת או פירות. אחר מוסף יחזור לקדש בשם מהר"י זיין כת"י. אשר לדוד
- יב. בשעת הדחק, אם אין לו יין או פת, מותר לטעום [נפק"מ לחיילים בשטח] בשם א"ר והברכ"י ס' רפ"ז. אשר לדוד

סדר קידוש ליל ראש השנה

וסדרי הסימנים לפי קהילה

מנהגי ראש השנה

סדר סימנא טבא

קידוש הלילה

סדר ראש השנה

סדר כללי לספרדים

א. אלג'יר

ב. קונסטנטיין וענבה (בון)

ג. גרדייא

ד. ווהארן ותלמסאן

ה. תלמסאן

ברכת המזון

תפילת הפרנסה לרבי משה קורדוברו, הרמ"ק זלה"ה

מי שבירך לרבי מאיר צבא זצ"ל מטונים

הסכמת הר"הג
הדיין והמקובל רבי עזריאל מנצור שליט"א

ראש מוסדות שובי נפשי – ירושלים

הרב עזריאל מנצור

ראש מוסדות "שובי נפשי"

ישיבה ללימוד תורת הנסתר * כולל ללימודי הוראה ודיינות

מכון להוצאת ספרי רבותינו ז"ל

רחוב הבעש"ט 5 בית ישראל י-ם * טל' 5825601-02 * פקס' 5812505-02

בס"ד יום ג' לסדר "והניחו לפני מזבח" תשס"ד
י"ד אלול התשס"ד

מכתב ברכה

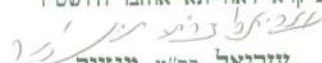
הן בא לפני ידידי הרב אברהם זיתון יחשל"א, ובידו קונטרסים הכי קרא שמו "בית אברהם", הכולל מנהגי קהילות הספרדים לארצותם, הנהוגים בלילי ראש השנה – לסימנא טבא, בענייני אכילת המאכלים וסימניהם, וכמו כן הבקשות הנלוות אליהם.

זכות נפלה בחלקו לזכות את הרבים זה מכבר בהוציאו לאור ספר שער התיקונים, וספר ויוסף אברהם, ללועזים בלע"ז, בשפה הצרפתית. והן עתה זכה להביא קונטרס זה לפני שולחנם של היראים הנהוגים במנהגות הטובים האלו. ועל דא אמינא יישר חילו לאורייתא.

ובענין עת אכילת הסימנים, הנה בבית כבוד אבא מארי נ"ע, כל השנה כולה לאחר הקידוש קודם הסעודה אוכלים מיני קליות וכו', בשירה ודברי תורה ומשניות וכו', כמנהג כל יהודי תימן, הנקרא ג'עלה. ובלילי ראש השנה בנוסף על הג'עלה, הגישו מאכלי הסימנים, והתחילו את סדר הברכות בסימנים, עם אמירת נוסח היהי רצון, ולימוד פרקי משניות ראש השנה.

ואחתום בשליחותיהו דרבנן ודאבותי קא עבדינן, לברך את ידידי הרה"ג המחבר הי"ו, באהבה רבה ובעינא פקיא, שיצא טבעך בעולם, ויהי רצון, שיזכה לחבר חיבורים רבים בחכמת התורה, ויפוצן מעינותיו חוצה, להגדיל תורה ולהאדירה, ולקדש שמו יתברך בעולם.

ביקרא דאורייתא אהבו ודושט"ו

עזריאל בר"מ מנצור

הקדמת המחבר

ישמחו השמים ותגל הארץ ויאמרו בגויים ה' מלך.

רוב מנהגי הסדר מלוקטים מפי סופרים ומפי ספרים ומקורותיהם בארצות הגויים שבם נגלו מאות שנים. כמה יפה כוחו של עם ישראל, שאף עוברים דרך צרות רבות לא התייאשו ושמרו את מנהגייהם הטובים. והנה, אנו בני אבותינו הקדושים שלא הכרנו ולא ידענו, לא נעזו על הראשונים, שזכו להשגות גדולות. אף אנחנו, בדור לא שלם הזה, זוכים לבחור באורך ימינו הן בארץ הקודש הן בחו"ל, מה שלא היה מימי קדם, שקצת מזעיר יחידים יכלו לעלות ארצה, לתקון נפשם השלם. וטוב הסימן שמתקרבים לגאולה שלמה ככתב הדגול רבי אברהם אזולאי בחסד לאברהם מעין ה' נהר ל"ה, ואף שצריך להתפלל לדפואת השכינה דוגמא לחולה ישראל, לא נשכח את המטרה העיקרית והיא התשובה כדאיתא בקצור ראשית חכמה שער הקדושה פי"ז בפסקא המתחילה ב"ואים יאמר האומר" ע"ש.

לכן לקטתי כמה דינים ומנהגים עדה עדה, ולא הארכתי כ"כ בנושאים, מיכוון שלשמוש קל ונעים עשיתי, ולא לעיון רב. והעיקר, לבנו לשמים ולישראל סימן טוב. שנזכה בגויים ימליכו את ה' ויקרא בארץ שמו אחד.

נ"א אברהם בן מכלוף זיתון ס"ט

סדר סימנא טבא

דיני הסדר

עריכת הסדר

לפני או אחרי המוציא ?

השו"ע ס' תקפ"ג לא גילה דעתו אם לערוך הסדר לפני או אחרי הסעודה. ואף שידוע לנו שהרחיד"א לא סמך על פרי עץ חיים (עיין לרב זליכא שליט"א באור תורה אלול תשנ"ב) מ"מ כתוב שם בסוף פרק ז' לראש השנה שיקדש – יאכל כנראה הסעודה ויאכל מיני הסדר. ואולי אין לסמוך כ"כ על הלשון הזה שרק בעלמא כתב ולא מעכב. גדולי פוסקים הספרדים של ימינו (הילקוט יוסף, ספר המועדים לר"הג מרדכי אליהו, מקור חיים) בחרו לקדש, ברכת המוציא ואח"כ להתחיל את הסדר. וכך מובא ברוב מחזורי הספרדים (וגם לעדות המזרח).

אמנם כמה נהגו לערוך הסדר מיד אחרי הקידוש. ואין תימה שאצלם נהגו אחרי הקידוש של ליל ויום שבת, לטעום כמה דברים ומברכים עליהם. כך שהמשיכו את המנהג בראש השנה. וכן היה המנהג הקדום בטונס (עיין עלי הדס פ'ח י"ב) ובמרוקו. וגם אצל עדות תימן כפי שחזיק בעל הסידור כנסת הגדולה. ואף בחלב נהגו ככה. (דרך ארץ מילואים 83) והרב דוד עובדיה שליטא בנהגו העם הביא מנהגו של מור הגאון אביו זצ"ל שנהג לקדש לקחת אח"כ מין א' העץ כמו תמר ולברך ולטעום וגם מין א' אדמה, לצאת מידי ברכות. היה נוטל ידיו מברך המוציא ואומר ה-יהי רצון על כל מין ומיו של הסדר.

באלכסנדריה שבמצרים, נהגו לערוך הסדר אחרי הסעודה לפני ברכת המזון. (נווה שלום דיני ר"ה אות ה').

➤ פרוסת המוציא במלח, בסוכר או בדבש ?

אף שע"פ הסוד (עיין שע"הכ בדרוש לסעודת שבת ועיין בשער המצוות פרשת עקב. ומ"מ, טבילת המוציא ג"פ במלח אין לו מקור בכתבי האר"י הקדוש) (ולא ע"פ הדין כן צריך לדקדק מהשו"ע קס"ז ס' ה' – שיש להביא לפני המברך מלח או לפתן. אך אין דין טבילת פרוסת המוציא במלח) צריך לטבול פרוסת המוציא במלח (והוא מנהג הבן איש חי, הכף החיים סופר, וקהילות בבל כמו בגדאד עיין המחזור וחוקת עולם), ראינו הרבה חכמים וקהילות שנהגו אחרת בסעודות ראש השנה. וכ"כ במחזור בית דין אות ז' בשם הלקח טוב שהביא דעת המענה אברם (יו"ד ס' ל"ה) שהסוכר מלח גמור הוא. כך שרבי אברהם חמווי בעל המחזור בית דין מחזק המנהג הזה שהוא לסימנא טבא. וכן מנהג הקהילות הבאות : אלג'ריה – טוניסיה (עלי הדס, ברית כהונה) – מרוקו (נהגו העם) – סוריה.

➤ מה הראשון – תפוח או תמר ?

התפוח לא נמצא בסדר הגמרא (מס' הוריות וקריתות) ומובא בטור. יש לציין שהכש"ט גאגין מסביר שאכילת התפוח הייתה במקום אכילת אתרוג אם לא היה מצוי. עיין שם. והכף החיים סופר באות י"א מביא ראשונים ואחרונים להתחיל בתפוח. אך, בסוף הסימן מביא מנהג המתחילים בתמר כי – א'. הוא מתוק – ב'. מהז' מינים ומכוונים לפטור שאר מיני הסדר. ובאות כ"ה בסדר שלו מתחיל אז בתמר. (וכך דעתם הגאונים הבן איש חי, ילקוט יוסף, ספר המועדים לר"ה ג. מ. אליהו, מקור חיים)

הגאון המענה לשון חפוטא (ח"א ס' מ') דחה דברו הנאמ"ן ומביא גם הברית כהונה וחיזק המנהג להתחיל בתפוח שהוא המנהג המקורי המובא בספרי הראשונים. ומה גם שהחיד"א בברכ"י (תקפ"ג אות ג') מביא התפוח ומסיים ב-*יש סוד בדבר*. וכנראה שהבן איש חי והכף החיים סופר (שבס"ק י"א הביא דעות התפוח ראשון בסדר) חדשו ושינו את מנהג הקדום להתחיל בתפוח ולמצוא סדר נכון.

ומ"מ, כמו שכתב המענה לשון (עיין לעיל) בשם הברית כהונה שאין קפידא בסדר הסימנים והמין החביב לו יקח. וכך מביא הרב זליכא ביריחון אור תורה אלול תשנ"ב בשם מועד לכל חי והברית כהונה וכך כתוב בפרי עץ חיים שאנשי מעשה נוהגים לאכול תפוח בדבש. וכ"כ באור צדיקים פאפיראש (דפוס

וורשא) שיש להתחיל אחרי הקדוש (ולאו דווקא אחרי הקדוש אלא כוונתו אחרי סדר הקדוש שכלול בו המוציא) בתפוח בדבש (וכמה חכמים רצו להחליף הדבש בסוכר בכמה טעמים. אך, אין לזוז ממנהג המקורי והעתיק לאכול תפוח בדבש).

ומנהג חכמי פרובנסיה להביא על שלחן הסימנים, תפוחים אדומים קטנים (וכך נהגה אימי מורתי שת' עד היום הזה). עיין כש"ט.

להתחיל בתפוח בדבש בסדר סימני טבא ליל ראש השנה בהרחבה

"נהגו אנשי מעשה לאכול תפוחין בדבש". אף שאין בדרכנו להביא ראיות ומקורות מספר פרי עץ חיים מסיבת בלבול הסדר והדברים ועוד כמה סיבות טובות, מ"מ, לא נחדל הפעם להביא את לשונו.

וכך כותב רבינו רבי אברהם אזולאי זיע"א בהגהותיו על הלבוש [ס' תקפ"ג]. אלא, שר"א אזולאי הוא מקור הראשון לכתבי הגניזה של מוהרח"ו ז"ל, ויש לשאול למה מסר אותם לר"י צמח, ולא הוא [ר"א אזולאי] סידר אותם בעצמו. הרואה יראה שבכל ספריו הוסיף קצת מכתבי הגניזה [בן במעשה חושב, בין בהגהותיו על הלבוש שחיבר אחרי מעשה חושב] ואף הכניס בפירושו על הזוהר [אור החמה] את פירוש מוהרח"ו לזוהר [שחיבר קודם ללמוד לפני האר"י ז"ל]. ומשמע, שלא קיבל את כל כתבי הגניזה מסיבה פשוטה ועיקרית, כי מוהרח"ו ז"ל הרחיב בדברי רבו ז"ל, וחשש פן יסטה מדרך רבו האר"י ז"ל, כפי שקיבל מאליהו הנביא ז"ל.

ואמנם, מקור מנהג אכילת התפוח בדבש יותר עתיק.

ז"ל (תקפ"ג) הטור:

"(...) כמו באשכנז שרגילין לאכול בתחלת הסעודה תפוח מתוק בדבש לומר תתחדש עלינו שנה מתוקה ובפרובינצ"א נוהגין להביא על השלחן כל מיני חידוש ואוכלין ראש כבש והריאה לומר נהיה לראש ולא לזנב והריאה לפי שהיא קלה והר"מ מרוטנבורג היה רגיל לאכול ראש איל זכר לאילו של יצחק: "עכ"ל.

אלא, שמקור מנהג להתחיל בתפוח בדבש אינו מראשוני אשכנז, אלא מהגאונים עצמם, שרובם ככולם היו בבבל המובא בספר האגודה (סוף מס' ראש השנה)

:"כתבו הגאונים הילכך רגילין לאכול דבש ותפוחים מתוקים סימן לשנה מתוקה".
וכן הובא במהרי"ל והמחזור וטרי (ס' שכ"ג) ועיין ס' שדה יער פ"א הערה 5.

ולפי דברי רבי אברהם אזולאי זצוק"ל להתחיל בתפוח ולא בתמר, כמנהג הקדמון והפשט, וגם לומר הבקשה, אח"ז לברך ואז לאכול, וז"ל בהגהותיו על הלבוש:

"כשאוכלין תפוח בדבש ליל ראש השנה צריך לומר תחילה תתחדש עלינו שנה טובה ומתוקה ואח"כ מברך בורא פרי העץ, דלכתחילה אין להפסיק בין ברכה לאכילה, אפילו בדברים שהן מעין דברים שמברכין עליהם כדאיתא באו"ח ס' קס"ז. וד"ל.

➔ מהות הרוביא

דעת השו"ע כרש"י שהרוביא הוא תלתלן. ומנהג ארץ הצבי (מנהג ירושלים בברכ"י ומנהג צפת בארץ חיים סתהון) להשתמש ברוביא שהוא מין קיטנית ולא השעועית לבנה. ויש שנהגו לקחת פאצולי ואחרים פול מצרי קטן ויבש (ואז מבשלים אותו והרבה מיוצאי מצרים אוכלים אותו).
יש גם לציין שמילה חולבה או חילבא (עיין למאירי) קרוב למילה חלווה שהוא שומשום בלשון תורכית. והרב מטה יהודה כתב שימיו אדומים הם.
ורוב יהודי צפון אפריקא לוקחים, עד היום (ודלא כדעת הרב זליכא שליט"א באור תורה) שומשום. ובפרט ליוצאי אלג'ריה טוניסיה ולוב.

כך שלפי נהר פקוד, לקט הקציר, זה השלחן ג'ג, עלי הדס ומובא בנתיבי עם, הרוביא הוא השומשום. גם שמו הערבי ז'לז'לאן קרוב למילה תלתן. וכן הגה זה השולחן ג'ג.

סוף כל סוף, עיין למגן אברהם שחותם בחכמה הענין הזה והוא שיש למצוא המין הקרוב ביותר לרוביא, לשון ריבוי, כל אחד לפי מדינתו.

➔ הרמון והאתרוג

כמו שאמרנו לעיל שהאתרוג נאכל כדי לברך עליו ברכת שהחיינו. וכן תפקידו הרמון. לכן, ברוב עדות הספרדים נהגו לאוכלו ביום השני. (עיין נוה שלום).

אכילת הדג

רבו כמו רבו חכמים האוסרים או מתירים אכילת דגים בסדר הסימנים וחוצה לו. מה שבטוח שטוב להימנע מאכילת דגים קטנים מטוגנים שמרבים תאוות המשגל. ומה גם שיש להימנע מהתשמיש אם אינו ליל טבילתה של אשתו או חושש לשז"ל. לכן מנהג הראשונים הספרדים נחלק. שעל פי הרשב"ץ אין לאכול דגים מלשון דאגה (והחיד"א בברכ"י אות ה' מצא סמך בזוהר). ועל פי הרד"א יש לאכול מכיוון שהוא סימן לפרייה וריבייה. וכתוב בפרי עץ חיים להאר"י ז"ל שנכון לאכול דגים. (ומי יודע מתי נזכה למהדורה לכתבי האר"י הקדוש נקיים מכל יד זרה). גם סימן לעינא פקחא. ואף באותו עיר היו מנהגים שונים וסותרים זה לזה. ועיין בהלכות רבי יוסף גיאנסיה זצ"ל מקסומטיינה שבאלג'יריה שבו כתב יש שאוכלים ויש שאינם. ואין זה כ"כ לעיכובא. סוף דבר, אם היה באמת צריך לחשוש באכילת דג משום דאגה, כל חכמי ישראל היו נמנעים מלאוכלו בשבת קודש. ולמעשה הוא ההיפך. (עיין מים חיים ח"א' סוף רמ"ג).

הראש

השתבש המנהג לקחת ראש כבש וגם ראש דג. וכך צריך לעשות. אם אין ראש כבש (או חשד בכשרותו) יש להחליפו בראש תרנגול (אם אפשר זכר) או אם יש מיאוס, בראש דג. אמנם אין לקחת ביחד ראש כבש וראש דג. ואם ראש כבש היה מצוי, היו אוכלים בשר דג אבל לא ראשו.

ומ"מ, למי שיש לו מנהג בר"ה לאכול דג וראש כבש, אפשר להוסיף ראש דג לסימן עינא פקחא כמו שאמרנו. ועיין הבא"ח פרשת וילך שנה א' ס' י"ג שמצא טעם לאכילת דגים בשחרית ערב יום הכיפורים. והוא סימן לעינא פקחא !

אמירת ה-יהי רצון

תוקפו

הדרך הבטוחה היא לצאת ידי ברכות סימני הסדר ע"י פרי עץ ופרי אדמה שאינם מן הסדר (או על תמר שהוא קדם לז' מיני הארץ) על ענבים ובננה (או מלון). וכך פסקו הרב יוסף משאש במים חיים, הילקוט יוסף, הגאון רבי מרדכי אליהו בספרו המועדים, מקור חיים, ונהגו העם לרבי דוד עובדיה שליט"א) וכך נהג לפניהם הגאון רבי אליהו ג'ג בעל זה השלחן. לכן, אומרים בקשת היהי רצון לכל מין ומין הסדר בלי שום חשש של הפסק.

אמנם, למי שנהג להתחיל בתפוח בדבש (ואין לזוז ממנהגו הטוב והישר כמו שהסברנו) יאמר הבקשה תחילה, יברך ויאכל כתאוות אכילתו. דרך לאמירת סברי מרנן.

הנוסח הנכון

יש לאמר יהי רצון ה' או"א וכו'..
והוא גירסאת הרד"א המובא בבית יוסף. ואין להסיק שמרן חזר בו בשולחנו הטהור, כי בלשון קיצור כתב בלי שם אדנות. (ועיין להרב זליכא באור תורה).
וכן אליהו זוטא, הלבוש והכל בו, והשל"ה הקדוש (ועיין עוד חכמים בשולחן לחם הפנים).
וממרן לומדים שיש לאמר בלשון אויבינו/שונאינו ולא בלשון יחיד אויביך/שונאיך.

גם מה טוב לענות אמן אחרי היהי רצון בין אם אחד קורא לכולם, בין אם כל אחד ואחד אומרה. (ע"פ המ"א והבא"ח)

סדר הקידוש

בשבת קודש יש שאומרים

שְׁלוֹם עָלֵיכֶם מִלְּאֲכֵי הַשָּׁרֵת (השְׁלוֹם) מִלְּאֲכֵי עֲלִיוֹן מִמְּלֶךְ מַלְכֵי
הַמְּלָכִים הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא:

בּוֹאֲכֶם לְשֵׁלוֹם מִלְּאֲכֵי הַשְׁלוֹם מִלְּאֲכֵי עֲלִיוֹן מִמְּלֶךְ מַלְכֵי
הַמְּלָכִים הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא:

בְּרִכּוֹנֵי לְשֵׁלוֹם מִלְּאֲכֵי הַשְׁלוֹם מִלְּאֲכֵי עֲלִיוֹן מִמְּלֶךְ מַלְכֵי
הַמְּלָכִים הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא:

בְּצֵאתְכֶם לְשֵׁלוֹם מִלְּאֲכֵי הַשְׁלוֹם מִלְּאֲכֵי הַשָּׁרֵת מִלְּאֲכֵי הַרְחֵמִים
מִלְּאֲכֵי עֲלִיוֹן מִמְּלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא:

כִּי מִלְּאֲכֵי יִצְוֶה לָךְ. לְשִׁמְרָךְ בְּכֹל דְרָכֶיךָ יִהְיֶה יִשְׁמַר צֵאתְךָ
וּבּוֹאֲךָ. מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם:

בשבת
שבת שלום שבת מבורך
דא היא סעודתא דחקל תפוחין קדישין

יום הששי

ויכלו השמים והארץ וכל צבאם ויכל אלהים ביום השביעי מלאכתו אשר עשה
וישבת ביום השביעי מכל מלאכתו אשר עשה ויברך אלהים את יום השביעי ויקדש
אתו. כי בו שבת מכל מלאכתו אשר ברא אלהים לעשות:

וביום שמיזזתכם ובמועדיכם ובראשי זודשכם ויתקעתם
בנוצצרת על עלתיכם ועל זבזוי שלמיכם והיו לכם לזכרון
לפני אלהיכם אני יהוה אלהיכם:

סברי מרנן: לזוי

ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם בורא פרי הגפן:

ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם אשר בזור בנו מכל עם
ורומבנו מכל לשון וקדשנו במצותיו ונתת לנו יהוה אלהינו באהבה
(את יום השבת הזה) את יום הזכרון הזה יום (זכרון) תרועה (באהבה)
מקרא קדש זכר ליציאת מצרים ודברך מלכנו אמות וקים לעד:

ברוך אתה יהוה מלך על כל הארץ מקדש (השבת) ישראל
ויום הזכרון:

אם ראש השנה חל במוצאי שבת, יאמר ההבדלה לפני ברכת שהחינו.

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם בּוֹרֵא מְאוּרֵי הָאֵשׁ:

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם הַמְבַדִּיל בֵּין קֹדֶשׁ לְחוּל בֵּין אֹר לְחֹשֶׁךְ בֵּין
יִשְׂרָאֵל לְעַמִּים בֵּין יוֹם הַשְּׁבִיעִי לְיַמֵּי הַמַּעֲשֵׂה בֵּין קִדְשַׁת שַׁבַּת לְקִדְשַׁת יוֹם טוֹב
הַבְּדִלָתָּ וְאֵת יוֹם הַשְּׁבִיעִי מִשְּׁשַׁת יָמֵי הַמַּעֲשֵׂה הַקִּדְשָׁתָּ. הַבְּדִלָתָּ וְהַקִּדְשָׁתָּ אֶת עַמְּךָ
יִשְׂרָאֵל בְּקִדְשָׁתְךָ: בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה הַמְבַדִּיל בֵּין קֹדֶשׁ לְקֹדֶשׁ:

לפני לשבת ולשתות אומר

**בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁהוֹזִינוּ וְקִיַּמְנוּ
וְהִגִּיעָנוּ לְזִמְנוֹ הַזֶּה:**

המקדש יושב שותה רביעית הכוס או לכל הפחות לוג.

אח"כ נוטלים ידים ומברכים על נטית ידים ויש אומרים כך
שָׂאוּ יְדֵיכֶם קֹדֶשׁ וּבְרַכּוּ אֶת ה'.

**בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר
קִדְשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל זְמִילַת יְדָיִם:**

בשבת ויום טוב בוצעים על ב' ככרות

על כל אהודך בכל מעשי ידיך
בְּאִמּוֹר פּוֹתַח אֶת יָדְךָ. וּמִשְׁבִּיעַ לְכָל חַי רְצוֹן:

**בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם
הַמּוֹצִיא לָזֶה מִן הָאָרֶץ:**

רוב יהודי צפון אפריקה נהגו לטבול את הפרוסה בסוכר בלבד.

סדר כללי לספרדים

לפי מחזור זכור לאברהם – ליורנו

תפוח

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. שְׂתַנְּנוּדָּשׁ
עָלֵינוּ שְׁנָה טוֹבָה וּבִתְרוּקָה: יש מוסיפים מראשית השנה ועד אוזרית
השנה:

כרתי

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. שְׂיִכְרְתוּ
אוֹיְבֵינוּ וְשׂוֹנְאֵינוּ וְכָל מִבְּקָשֵׁי רְעֵתָנוּ:

סלקא

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. שְׂיִסְתַּלְּקוּ
אוֹיְבֵינוּ וְכָל מִבְּקָשֵׁי רְעֵתָנוּ:
סורו ממני כל פעלי און פי שמע יהוה קול בקיני: סורו סורו לאו משם טמא אל תגעו לאו מתוכה הצרו
נשאי פלי יהוה:

תמר

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. שְׂיִתְמוּ
אוֹיְבֵינוּ וְשׂוֹנְאֵינוּ וְכָל מִבְּקָשֵׁי רְעֵתָנוּ:
יתמו חטאים מן הארץ ורשעים עוד אינם צרכי נפשי את יהוה הללו יה: ובחסדך פלמיית איבי והאבדת
כל צרכי נפשי פי חני עבדך:

קרא

יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. שְׂתַקְרַע רוּעַ
גָּזַר הַיָּמֵינוּ וַיִּקְרָאוּ לְפָנֶיךָ זְכוֹתֵנוּ:

רוביא

יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. שְׂיִרְבוּ
זְכוֹתֵנוּ:

רמון

יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. שְׂעַרְבָה
זְכוֹת כַּרְמוֹן:

דג

יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. שְׂעַפְרָה
וְנִרְבָּה כֶּדָּגִים: ויש מוסיפים ותשגוזו עֲלֵינוּ בְּעֵינָא פְּקִיזָא:

ראש

יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. שְׂעַהֲרֵיהֶן
לְרֹאשׁ וְלֹא לְאָזְנָב:
אם יש לו ראש כבש יוסיף: ותזכור לנו איכו של יצזוק:

אלג'יר

לפי זה השולחן ג'ג וספר המנהגים וחכם שמעון דרמון יצ"ו

אחרי המוציא

תפוח בדבש טובלים פרוסת תפוח בדבש ואח"כ בשומשום (מכוונים על כל מיני העץ)

יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. שְׂתַתְּנוּהוּ עִלְיָנוּ
שְׁנָה טוֹבָה וּמְתוּקָה: יש מוסיפים בראשית השנה ועד אזורית השנה:
בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם בּוֹרֵא פְּרֵי הָעֵץ:

כרתי (מכוונים על כל מיני אדמה)

יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. שְׂיִכְרְתוּ אוֹיְבֵינוּ
וּשְׂוֹנְאֵינוּ וְכֹל מִבְּקֵשֵׁי רַעֲתָנוּ:
בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם בּוֹרֵא פְּרֵי הָאֲדָמָה:

סלקא

יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. שְׂיִסְתַּלְּקוּ אוֹיְבֵינוּ
וְכֹל מִבְּקֵשֵׁי רַעֲתָנוּ:
סוּרוּ מִמְּנֵי כָל פְּעֻלֵי אֱוֹן כִּי שָׁמַע יְהוָה קוֹל צְדָקָתוֹ: סוּרוּ סוּרוּ לֹא מִשָּׁם טָמֵא לֹא תִגְעוּ לֹא מִתּוֹכָה הִבְדּוּ נִטְאֵי
כָּלִי יְהוָה:

תמר

יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. שְׂיִתְּמוּ אוֹיְבֵינוּ
וּשְׂוֹנְאֵינוּ וְכֹל מִבְּקֵשֵׁי רַעֲתָנוּ:
תָּמוּ חֲטָאִים מִן הָאֲרֶז וּגְשָׁעִים עוֹד לֵינָם צְדָקִי נִפְשֵׁי אֶת יְהוָה הִלְלוּ יְהוּ: וּבְחַסְדְּךָ תִּלְמִית אֵיבֵי וְהִצַּדֵּק כָּל אֲרָצֵי
נִפְשֵׁי כִי חָנִי עֲבָדְךָ:

קרא יש שמוסיפים גזר מבושל מתוק

יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. שֶׁתִּקְרַע רוּעַ גְּזֵר
דֵּינֵנוּ וְיִקְרָאוּ לְפָנֶיךָ זְכוּתֵנוּ:

רוביא שעועית לבנה או ירוקה

יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. שֶׁיִּרְבוּ זְכוּתֵנוּ:

רמון

יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. שֶׁנִּרְבֶּה זְכוּת
בְּרַמּוֹן:

ראש (אפשר גם בשר כבש במקום הראש זה שלי"חן גג)

יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. שֶׁנִּזְהָיָה לְרֹאשׁ וְלֹא
לְזָנָב:

אם יש לו ראש כבש יוסיף: וְהִזְכּוֹר לָנוּ אֵיכָל שֶׁל יְצוּק:

דג

יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. שֶׁנִּפְרָה וְנִרְבֶּה
בְּדָגִים: וְיִשׁ מוֹסִיפִים וְהִשְׁמָזוּ עָלֶיךָ פְּקִיזָא:

אלג'יר

לפי 'מחזור קטן' כמנהג אלג'יר ליוורנו שנת תר"ם
הובא לבית דפוס ע"י הח' ישראל אספאר ושלום בכאש ז"ל

אחרי המוציא

תמר תחילה יברך, יאכל, ויאמר הבקשה ע"פ המ"א והרב זכור לאברהם.

יהי רצון מלפניך יהוה אלהינו ואלהי אבותינו. שיתמו אויבינו
ושונאינו וכל מבקשי רעתנו:

תפנו חטאים מן הארץ וקשעים עוד אינם זכרי נפשי את יהוה הללו יי: ובחסדך תלמית איבי והאבדך כל זכרי
נפשי פי אני עבדך:

תאנה

יהי רצון מלפניך יהוה אלהינו ואלהי אבותינו. שתהא שנה זו עלינו
טובה ומתוקה כדבכה:

רמון

יהי רצון מלפניך יהוה אלהינו ואלהי אבותינו. שתרכה זכויות
כרמון:

תפוח בדבש

יהי רצון מלפניך יהוה אלהינו ואלהי אבותינו. שתתנוזדש עלינו
שנה טובה ומתוקה: יש מוסיפים בראשית השנה ועד אזורית השנה:

רוביא שומשום (זילולאן)

יהי רצון מלפניך יהוה אלהינו ואלהי אבותינו. שתירבו זכויותנו
כרוביא:

קרא דלעת – יש שמוסיפים גזר מבושל מתוק

יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. שֶׁתִּקְרַע רוּעַ גְּזֹר
דֵּינֵנוּ וְיִקְרָאוּ לְפָנֶיךָ זְכוּתֵנוּ:

סלקא

יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. שֶׁיִּסְתַּלְּקוּ אוֹיְבֵינוּ
וְכָל מִבְּקָשֵׁי רְעֵתֵנוּ:

סורדו ממני כל פעלי און פי שמע יהוה קול צכיי: סורדו סורדו לאו משם טמא חל תגענו לאו מחוכה הצרו נטחי
כלי יהוה:

ברתי

יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. שֶׁיִּכְרְתוּ אוֹיְבֵינוּ
וְשִׁוְנֵאֵינוּ וְכָל מִבְּקָשֵׁי רְעֵתֵנוּ:

ראש כבש

יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. שֶׁנִּזְהָיָה לְרֹאשׁ וְלֹא
לְאֵזֶב:

אם יש לו ראש כבש יוסיף: ותזכור לנו אילו של יצזוק:

דג

יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. שֶׁנִּפְרָה וְנִרְבָּה
כְּדָגִים: ויש מוסיפים ותשגוז עכן בעינא פקיוזא:

קונסטנטיין

ענבה, עין ביידה, גלמה

ע"פ הגאון רבי יוסף גיאנסיה ובנו רבי דניאל ז"ל
אחרי המוציא

תפוח קטנה אדומה

טובלים פרוסת תפוח בדבש ואח"כ בשומשום (מכוונים על כל מיני העץ)

יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. שְׂתַתְּזוּדֵשׁ עֲלֵינוּ

שְׁנָה טוֹבָה וּמְתוּקָה: יש מוסיפים מראשית השנה ועד אזורית השנה:

ומברך

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם בּוֹרֵא פְּרֵי הָעֵץ: ואוכלים

קרא דלעת (מכוונים על כל מיני אדמה)

יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. שְׂתַקְרַע רוּעַ גָּזֵר

דֵּינֵנוּ וְיִקְרָאוּ לְפָנֶיךָ זְכוּתֵנוּ: ומברך

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם בּוֹרֵא פְּרֵי הָאֲדָמָה: ואוכלים

רוביא שומשום (מטבילין סכין בדבש ואח"כ בשומשום)

יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. שְׂיִרְבוּ זְכוּתֵנוּ

כְּשׁוֹמֵשׁ בַּיַּיִן:

כרתי

יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. שְׂיִכְרְתוּ אוֹיְבֵינוּ

וּשְׂוֹנְאֵינוּ וְכָל מְבַקְשֵׁי רַעֲתֵנוּ:

סלקא (ט'פינה סאלק)

יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. שְׂיִסְתַּלְקוּ אוֹיְבֵינוּ

וְכָל מְבַקְשֵׁי רַעֲתֵנוּ:

סורו ממני כל פעלי און פי שמע יהוה קול בקיי: סורו סורו לאו משם טמא אל תגעו לאו מתוכה הכרו נשאי
כלי יהוה:

תמר (מנהג ענבה שיזף, ג'וג'וב)

**יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאַלְהֵי אֲבוֹתֵינוּ. שְׂמֵתָמוּ אוֹיְבֵינוּ
וּשְׂוֹנְאֵינוּ וְכָל מִבְּקָשֵׁי רְעֵתָנוּ:
תַּמְנו חַפְזָאִים מִן הָאֲרָז וְרָשָׁעִים עוֹד לֵאנִס צְרָכֵי נַפְשֵׁי אֶת יְהוָה הִלְלוּ יְהִי: וּבְחֶסֶדְךָ תַּכְמִּיט לֵאזְבִּי וְהִצַּדְקַתְּ כָּל לְכָרֵי
נַפְשֵׁי פִי אֲנִי עֲבָדְךָ:**

רמון (בליל שני כדי לפטור ברכת שהחיינו בקידוש)

**יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאַלְהֵי אֲבוֹתֵינוּ. שְׂנֵרְבָה זְכוּיוֹת
כְּרֵמוֹן:**

תאנה (מנהג ענבה, בון)

**יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאַלְהֵי אֲבוֹתֵינוּ. שְׂתֵהָא שְׁנָה זוֹ עָלֵינוּ
טוֹבָה וּמִתוֹקָה כְּדָבָלָה:**

פול יבש או ירוק (מבושל)

**יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאַלְהֵי אֲבוֹתֵינוּ. שְׂיַפּוּלוּ אוֹיְבֵינוּ
וּשְׂוֹנְאֵינוּ וְכָל מִבְּקָשֵׁי רְעֵתָנוּ לִפְנֵינוּ:
תַּפֵּל עָלֵיכֶם לֵימְתָה וּפְחַד צְגָלָל זְלוּעָה יִדְמוּ פְּאָבָן: וְתַסְמוּד נְפִילְתָנוּ כְּדַכְתִּיב: סוּמָה יְהוָה לְכָל הַנְּפִלִים וְזוֹקֵף
לְכָל הַכְּפוּפִים: (בשם נשמות חיים ומים חיים)**

ראש

**יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאַלְהֵי אֲבוֹתֵינוּ. שְׂנֵהָיָה לְרֵאשׁ וְלֹא
לְאֵזָב:
אם יש לו ראש נבש יוסיף: ותזכור לנו איכו שכל יצווק:**

דג

**יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאַלְהֵי אֲבוֹתֵינוּ. שְׂנֵפְרָה וְנֵרְבָה
כְּדָגִים: וַיֵּשׂ מוֹסִיפִים וְתִשְׁעוּזוּ עָלֶיךָ בְּעֵינָא פְּקִיזָא:**

גרדאייה, סידי בו סעדא

לפי ויקח עמרם

אחרי הקדוש לפני המוציא

תפוח טובלים פרוסת תפוח בדבש ואח"כ בשומשום (מכוונים על כל מיני העץ)
יהי רצון מלפניך יהוה אלהינו ואלהי אבותינו. שתתזודע
עלינו שנה טובה ומתוקה: יש מוסיפים מראשית השנה ועד אזורית
השנה:
ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם בורא פרי העץ:

ברתי (מכוונים על כל מיני אדמה)
יהי רצון מלפניך יהוה אלהינו ואלהי אבותינו. שיקרתו
אויבינו ושונאינו וכל מבקשי רעתנו:
ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם בורא פרי האדמה:

סלקא
יהי רצון מלפניך יהוה אלהינו ואלהי אבותינו. שישתלקו
אויבינו וכל מבקשי רעתנו:
סורו ממני כל פעלי חון פי שמע יהוה קול צעקתי: סורו סורו כאו משם טמא כל תגענו כאו מתוכה הצרו
נשאי פלי יהוה:

תמר

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. שְׂמֵתֵנוּ
אוֹיְבֵינוּ וְשׂוֹנְאֵינוּ וְכֹל מִבְּקֵשֵׁי רַעְתָּנוּ:

יִתְמוּ חַטָּאִים מִן הָאֲרֶז וּרְשָׁעִים עוֹד חַיִּים צָרְכֵי נַפְשֵׁי אֶת יְהוָה הִלְלוּ יָהּ: וּבְחֶסֶדְךָ תִּלְמִית חַיֵּי וְהַאֲבִדָּה
כָּל צָרְכֵי נַפְשֵׁי פִי אֲנִי עֲבָדְךָ:

קרא דלעת

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. שְׂתַקְרַע רוּעַ
גִּזְרֵנוּ וְיִקְרָאוּ לְפָנֶיךָ זְכוֹתֵנוּ:

ראש

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. שְׂנַהֲיֵה
לְרֹאשׁ וְלֹא לְאָזְב:

אם יש לו ראש כבש יוסיף: ותזכור לנו איכו של יצווק:

והראן מסכאר

לפי מחזור ווהראן דפוס לוורנו
ולפי מחזור ווהראן למור מאיר בן אליהו זייני ז"ל

אחרי המוציא

תפוח טובלים פרוסת תפוח בדבש ואח"כ בשומשום (מכוונים על כל מיני העץ)
מברכים ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם בורא פרי העץ:

ואומרים לפני לאכול

יהי רצון מלפניך יהוה אלהינו ואלהי אבותינו. שתתנוודע
עלינו שנה טובה ומתוקה: יש מוסיפים מראשית השנה ועד אזורית
השנה:

לא מברכים על שאר מיני מאכל מיכוון שהם באים מחמת הסעודה ובפרט אם הם
מבושלים.

כרתי

יהי רצון מלפניך יהוה אלהינו ואלהי אבותינו. שיתפרתו
אויבינו ושונאינו וכל מבקשי רעתנו:

סלקא

יהי רצון מלפניך יהוה אלהינו ואלהי אבותינו. שיתלקו
אויבינו וכל מבקשי רעתנו:
סורו ממני כל פעלי חון כי שמע יהוה קול צדי: סורו סורו לאו משם טמא אל תגעו לאו מתוכה הצרו
נשאי פלי יהוה:

תמור

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאַלְהֵי אֲבוֹתֵינוּ. שְׂמֵתְמוּ
אוֹיְבֵינוּ וּשְׂוֹנְאֵינוּ וְכֹל מִבְּקֵשֵׁי רַעַתָּנוּ:

תפמו חטואים מן הארץ וקטעים עוד תינס צרכי נפשי את יהוה הללו יה: ובחסדך פלמיית איבי והאבדך
פל צרכי נפשי פי אני עבדך:

קרא דלעת

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאַלְהֵי אֲבוֹתֵינוּ. שְׂתַקְרַע רוּעַ
גָּזֵר דֵּינָנוּ וְיִקְרָאוּ לְפָנֶיךָ זְכוֹתֵנוּ:

רוביא שומשום

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאַלְהֵי אֲבוֹתֵינוּ. שְׂיִרְבוּ
זְכוֹתֵנוּ:

רמון

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאַלְהֵי אֲבוֹתֵינוּ. שְׂעֲרֶבֶה
זְכוֹתֵנוּ כְּרִמּוֹן:

ראש כבש

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאַלְהֵי אֲבוֹתֵינוּ. שְׂעֲנֶהֲיָה
לְרֹאשׁ וְלֹא לְאָזְב:

אם יש לו ראש כבש יוסף: ותזכור לנו איכו של יצוק:

תלמסאן

לפי מחזור תלמסאן דפוס לוורנו
בהסכמת חכמי תלמסאן רבי נתן גייאן, רבי יעקב בן יצו, רבי שמואל ויצאל

יברך ברכת שהחיינו בקידוש בליל ב' בלי עיכוב לפרי חודש
אחרי המוציא בסוכר

תפוח בדבש

יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. שְׂתַתּוֹדֵד שׁ
עָלֵינוּ שְׁנָה טוֹבָה וּבְמִתּוֹקָהּ: יש מוסיפים מראשית השנה ועד אוזרית
השנה:

כרתי

יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. שְׂיִכְרְתוּ
אוֹיְבֵינוּ וּשְׂוֹנְאֵינוּ וְכֹל מִבְּקֵשֵׁי רְעֵתָנוּ: יש מוסיפים תרום ידיך על כריך וכל
אויביך יכרתו

סלקא

יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. שְׂיִסְתַּלְּקוּ
אוֹיְבֵינוּ וְכֹל מִבְּקֵשֵׁי רְעֵתָנוּ:
יש מוסיפים סוכר ממני כל פעלי חון פי שמע יהוה קול צכיי: סוכר סוכר לאו משם טמא אל תגעו
לאו מתוקה הצרו נשאי כלי יהוה:

תמר

יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. שְׂיִתְמוּ
אוֹיְבֵינוּ וּשְׂוֹנְאֵינוּ וְכֹל מִבְּקֵשֵׁי רְעֵתָנוּ:
ישמו חטאים מן הארץ ורשעים עוד אינם צרכי נפשי את יהוה הללו יה: ובחסדך תלמיית איבי והאבדך
כל צרכי נפשי פי חני עבדך:

קרא

יְהִי רָצוֹן בְּלִפְנֵי הַיהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. שֶׁתִּקְרַע רוּעַ
גָּזַר דִּינֵנוּ וַיִּקְרָאוּ לְפָנֶיךָ זְכוּתֵנוּ:

רוביא

יְהִי רָצוֹן בְּלִפְנֵי הַיהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. שֶׁיִּרְבוּ
זְכוּתֵנוּ:

רמון

יְהִי רָצוֹן בְּלִפְנֵי הַיהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. שֶׁעֲרֶבֶה
זְכוּיֹת כְּרַמּוֹן:

ראש ולטעמא קמא ראש דג או עוף סגי

יְהִי רָצוֹן בְּלִפְנֵי הַיהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. שֶׁנֶּהְיֶה
לְרֹאשׁ וְלֹא לְזָנָב:

אם יש לו ראש כבש יוסיף : ותזכור לנו איכו של יצוק:

סדר ברכת המזון

הב לן ונברך אינו כלול בזימון. לכן המדפיסים השמיטיהו ברוב הדפוסים עד כ-90-70 שנה.

ואף שמרן מביא אותו (אור"ח ס' קע"ט, קצ"ז), כי מקורו ממס' פסחים דף ק"ג ע"ב, מ"מ לא גרים ליה בזימון. כך שבהג"ה מייחסו למים אחרונים קצ"ז ס' א' ודלא כהמשנה ברורה ס' קצ"ב ס' ק"ב, שחושבו כהזמנה לכוס בר"המו, עובר לעשייתו. ואם כן מרן בשולחנו הטהור היה מביא אותו בנוסח הזימון ס' קצ"ב. והנה, גם החיד"א לא הדפיס בסידורו תפילת ישרים (לזורנו) ולא בשמחת הרגל. וידוע לנו שהוא בעצמו הדפיס אותם. ומה גם שמור"ג הג"הק רבי יהודה עייאש ז"ל בספרו וזאת ליהודה ח"ב דפוס זולצבאך, בביאורו לבר"המו כותב במפורש: "ודע דבסידור האר"י זלה"ה איתא דצריך לומר הב לן יע"ש סודו. וגם במ"א ריש ס' קצ"ב איתא דמהזוהר משמע צריך לומר הב לן ונברך וכו'... ומיהו מדברי הפוסקים והש"ע ריש ס' הנו שלא הזכירוהו. משמע דאינו חובה וכן נראה מהך דס' קע"ט גבי נטילת מים אחרונים יע"ש. ועוד דמהתם משמע דקודם נטילת מים אחרונים היא ולא אחר הנטילה." עכ"ל"הט. ועל זה נמשך רבי אברהם טובינא ז"ל בסידורו חסד לאברהם (אזמיר) המסביר שהב לן אינו אלא הזמנה למים אחרונים ולא לזמון.

ובאמת, כך דעתו הקדושה לרבינו האר"י הקדוש. ואף שהבן איש חי סבר אחרת, אין לנו לזון מדברי קודשו האר"י זצוק"ל שכתב (ע"י מוהר"ר חיים ויטאל זצ"ל) מפורש הוא בשער המצוות פרשת עקב: "וכדי לסלקו (הס"א) משם, צריך לומר הב לן ונברך, כמ"ש בניוקא פ' בלק, ולכן, אומרים זה הפסוק אברכה את ה' בכל עת כו', תמורת הב לן ונברך." הענין ברור.

וכך חזרו הנגיד ומצווה, רבי אברהם אזולאי זלה"ה זקנו הרחיד"א בספרו מעשה חושב הרימון י"ג, שגורס "וצריך למימר הב לן ונברך וזהו אברכה", אורחות צדיקים. וכך שצריך לאמר אברכה אפילו ביחיד. אם כן מכיוון שאברכה הוא הב לן ונברך, ושאפשר לאומרו ביחיד, מסתמא שאינו ראוי לזימון שחל רק בג' או י' אנשים, אלא דוודאי שייך למים אחרונים. ודי בזה.

ועיין בגמרא ובשו"ע, שאין אמירת 'הב לן והברך', אלא בשני אהשים, ובוודאי לא בעי זימון. ודו"ק.

הב לן ונברך – נְבָרְךְ (נוסח הריטב"א)

ונוטלים ידים במים אחרונים כתקנם. ואסור לדבר אפילו בדברי תורה.

למנצח בנגנת מןמור שיר:

אלהים יחננו ויברכנו. יאר פניו אתנו סלה: לדעת בארץ דרבה. בכל גוים ישועתך: יודוך עמים אלהים. יודוך עמים כלם: ישמחו וירננו לאמים כי תשפט עמים מישר. ולאמים בארץ תנחם סלה: יודוך עמים אלהים. יודוך עמים כלם: ארץ נתנה יבולה. יברכנו אלהים אלהינו: יברכנו אלהים. וייראו אותו כל אפסי ארץ:

אברכה את יהוה בכל עת. תמיד תהלתי בפני:

סוף דבר הכל נשמע. את האלהים ירא ואת מצותיו שמור, כי זה כל האדם:

תהלת יהוה ידבר פי. ויברך כל בשר שם קדשו לעולם ועד:

ואנחנו נברך יה מעתה ועד עולם הללויה:

ונדבר אלי, זה השלחן אשר לפני יהוה:

זימון

נברך (אלהינו) שאכלנו משלו:

ברוך (אלהינו) שאכלנו משלו ובטובו (הגדול תמיד) חיינו:

ברוך (אלהינו) שאכלנו משלו ובטובו (הגדול תמיד) חיינו:

ברוך הוא וברוך שמו וברוך זכרו לעולמי עד

ברוך אתה יהוה, אלהינו מלך העולם הן את העולם פלו בטובו בהן בתוסד בריוח וברחמים. הוא נתן לחם לכל בשר. פי לעולם חסדו: ובטובו הגדול תמיד לא חסר לנו ואל יחסר לנו מזון תמיד לעולם ועד. (בעבור שמו הגדול) פי הוא אל זן ומפרנס לכל ושלחנו ערוף לכל והתקין מקנה ומזון לכל בריותיו אשר ברא ברחמיו וברוב חסדיו כאמור. פותח את ידך. ומשביע לכל חי רצון:

ברוך אתה יהוה, הן את הכל:

נוצה לה יהוה אלהינו על שהנחלת לאבותינו ארץ תמדה טובה ורחבה ברית ותורה חיים ומזון. על שהוצאתנו מארץ מצרים ופדיתנו מבית עבדים. ועל בריתך שחתמת בבשרנו. ועל תורתך שלמדתנו. ועל חקי

רצונך שהודעתנו. ועל חיים חן וחסד שהוננתנו ועל אכילת המזון שאתה זן
ומפרנס אותנו:

(ו) על הכל יהיה אלהינו אנו מודים לך ומברכים את שמך כאמור ואכלת
ושבעת. וברכת מוזגין בטיפת מים 'את' יהיה אלהיך על הארץ הטובה אשר
נתן לך: ברוך אתה יהיה על הארץ ועל המזון:

רחם יהיה אלהינו עלינו ועל ישראל עמך. ועל ירושלים עירך. ועל הר
ציון משכן כבודך. ועל היכלך. ועל מעונך. ועל דבירך. ועל הבית הגדול
והקדוש שנקרא שמך עליו. אבינו רענו זוננו. פרנסנו. פלכלנו. הרויחנו
הרנח לנו מהרה מפל צרותינו. ונא אל תצריכנו יהיה אלהינו לידי
מתנות בשר ודם. ולא לידי הלואתם. שמתנתם מעוטה ותרפתם מרובה
אלא לנדך המלאה והרתכה. העשירה והפתוחה. יהי רצון שלא נבוש
בעולם הזה. ולא נפלם לעולם הבא. ומלכות בית דוד משיחך תחזירנה
למקומה במהרה בימינו:

בשבת אומרים:

רצה וסתליצנו יהיה אלהינו במצותיך ובמצנות יום השביעי. השבת הגדול והקדוש הזה. כי
יום גדול וקדוש הוא מלפניך. נשבות בו וננוח בו באהבה כמצנת חקי רצונך. ואל תהי צרה
ונגון ביום מנוחתנו. והראנו בנחמת ציון במהרה בימינו כי אתה הוא בעל הנחמות:

אלהינו ואלהי אבותינו יעלה ויבא ויגיע ויראה וירצה וישמע ויפקד
ויזכר זכרוננו וזכרון אבותינו. זכרון ירושלים עירך. וזכרון משיח בן
דוד עבדך. וזכרון כל עמך בית ישראל לפניך לפליטה לטובה. לתן
לתסד ולרחמים ביום: הזכרון הזה, ביום טוב מקרא קדש הזה: לרחם
בו עלינו ולהושיענו. זכרנו יהיה אלהינו בו לטובה. ופקדנו בו לברכה.
והושיענו בו לחיים טובים. בדבר ישועה ורחמים. חוס וחסנו וחסול
ורחם עלינו. והושיענו פי אליך עינינו. פי אל מלך חנון ורחום אתה:

ותבנה ירושלים עיר הקודש במהרה בנימינו:

ברוך אתה יהוה, בונה ברחמינו בנין ירושלים. - אמן

ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם. לעד האל אבינו מלפני אדירנו. בוראנו. גואלנו. קדושנו. קדוש יעקב. רוענו רועה ישראל. המלך הטוב והמטיב לכל. שבכל יום ויום הוא המטיב לנו. הוא מטיב לנו. הוא יטיב לנו. הוא גמלנו. הוא גמלנו לעד חן וחסד ורחמים וריוח והצלחה וכל טוב ומכל טוב תמיד אל יחסרנו:

- הרחמן הוא ישתבח על כבודו:
אמן:

- הרחמן הוא ישתבח בשמים ובארץ:
אמן:

- הרחמן הוא ישתבח בנו לדור דורים:
אמן:

- הרחמן הוא קרן לעמו ירים:
אמן:

- הרחמן הוא יתפאר בנו לנצח נצחים:
אמן:

הרחמן הוא יפרנסנו בכבוד ולא בבזוי בקהר ולא באסור בנחת ולא בצער בריוח ולא בצמצום
- אמן:

- הרחמן הוא יתן שלום בימינו:
אמן:

- הַרְחֵמֵנוּ הוּא יִשְׁלַח בְּרָכָה רְחוּקָה וְהַצְלִיחַהּ בְּכָל מַעֲשֵׂיהָ יְדִינוּ:
אָמֵן:
- הַרְחֵמֵנוּ הוּא יַצְלִיחַ אֶת דְּרָכֵינוּ:
אָמֵן:
- הַרְחֵמֵנוּ הוּא יִשְׁבֹּר עוֹל גְּלוֹת מִהֲרָה מֵעַל צְנֹאֲרֵנוּ:
אָמֵן:
- הַרְחֵמֵנוּ הוּא יוֹלִיכֵנוּ מִהֲרָה קוֹמְמִיּוֹת לְאַרְצֵנוּ:
אָמֵן:
- הַרְחֵמֵנוּ הוּא יִרְפָּאֵנוּ רְפוּאָה שְׁלֵמָה רְפוּאֵת הַנְּפֹשׁ וְרְפוּאֵת הַגּוּף וְרְפוּאֵת הַנְּשָׁמָה:
אָמֵן:
- הַרְחֵמֵנוּ הוּא יִפְתַּח לָנוּ אֶת יְדוֹ הַרְחֵבָה:
אָמֵן:
- הַרְחֵמֵנוּ הוּא יְבָרֵךְ כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִמֶּנּוּ בִשְׁמוֹ הַגָּדוֹל כָּמוֹ שְׁנַתְּבָרְכוּ אֲבוֹתֵינוּ אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב בְּכָל מִפְּלֵ כָּל. כֵּן יְבָרֵךְ אוֹתֵנוּ יַחַד בְּרָכָה שְׁלֵמָה. וְכֵן יְהִי רְצוֹן וְנֹאמַר אָמֵן:
- הַרְחֵמֵנוּ הוּא יִפְרוֹשׁ עָלֵינוּ סֶפֶת שְׁלוֹמוֹ:
אָמֵן:
- הַרְחֵמֵנוּ הוּא יִטַע תּוֹרָתוֹ יִרְאֵתוֹ וְאַהֲבָתוֹ בְּלִבֵּנוּ לְטוֹבָה:
אָמֵן:
- הַרְחֵמֵנוּ הוּא יְמַלֵּא מִשְׁאֲלוֹת לִבֵּנוּ לְטוֹבָה:
אָמֵן:

הַרְחַמֵן הוּא יַחַדְשׁ עָלֵינוּ אֶת הַשָּׁנָה הַזֹּאת לְטוֹבָה וּלְבָרָכָה

בראש השנה יש שמוסיפין אלו (ע"פ חופת אליהו דפוס עדן)

הַרְחַמֵן הוּא יַכְתִּבְנוּ בְּסֵפֶר חַיִּים טוֹבִים:

הַרְחַמֵן הוּא יַכְתִּבְנוּ בְּסֵפֶר צְדִיקִים וְחַסִּידִים:

הַרְחַמֵן הוּא יַכְתִּבְנוּ בְּסֵפֶר יִשְׂרָאֵל וְתַמִּימִים:

הַרְחַמֵן הוּא יַכְתִּבְנוּ בְּסֵפֶר פְּרָנְסָה וְכַלְפֵּלָה טוֹבָה:

הַרְחַמֵן הוּא יַכְתִּבְנוּ בְּסֵפֶר מַחִילָה וְסְלִיחָה וְכַפָּרָה:

הַרְחַמֵן הוּא יַכְתִּבְנוּ בְּסֵפֶר גְּאֻלָּה וַיִּשׁוּעָה:

**בשבת הַרְחַמֵן הוּא יַנְחִילְנוּ עוֹלָם שְׂכָלוֹ שַׁבַּת וּמְנוּחָה לְחַיֵּי הָעוֹלָמִים:
אָמֵן:**

ברכת האורח הַרְחַמֵן הוּא יְבָרֵךְ אֶת הַשְּׁלֶחֶן הַזֶּה שְׂאֲכַלְנוּ עָלָיו וַיִּסְדֵּר בּוֹ כֹּל מַעֲדָנַי עוֹלָם
וַיְהִי כְּשֶׁלְחָנוּ שָׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ כֹּל רֵעֵב מִמֶּנּוּ יֹאכַל וְכֹל צָמָא מִמֶּנּוּ יִשְׁתֶּה. וְאֵל יַחְסֹר
מִמֶּנּוּ כֹּל טוֹב לְעַד וּלְעוֹלָמֵי עוֹלָמִים אָמֵן:

הַרְחַמֵן הוּא יְבָרֵךְ בְּעַל הַבַּיִת הַזֶּה וּבְעַל הַסְּעֵדָה הַזֹּאת. הוּא וּבְנָיו וְאִשְׁתּוֹ וְכֹל אֲשֶׁר לוֹ.
בְּבָנִים שְׂיִחְיוּ. וּבְנָכְסִים שְׂיִרְבוּ. בְּרֵךְ יְהוָה חֵילוֹ וּפְעַל יָדָיו תִּרְצֶה. וַיְהִיו נְכֹסָיו וּנְכֹסֵינוּ
מְצַלְחִים וְקָרוֹבִים לְעִיר. וְאֵל יִזְדַּקֵּק לְפָנָיו וְלֹא לְפָנֵינוּ שׁוֹם דְּבַר חֶטָּא וְהִרְהוּר עוֹן. שֵׁשׁ
וְשִׁמְשׁ כֹּל הַיָּמִים בְּעֶשֶׂר וְכַבּוּד מַעֲתָה וְעַד עוֹלָם. לֹא יִבוֹשׁ בְּעוֹלָם הַזֶּה וְלֹא יִכְלֹם לְעוֹלָם
הַבָּא. אָמֵן כֵּן יְהִי רְצוֹן:

**הַרְחַמֵן הוּא יַחַיֵּנוּ וַיַּזְכֵּנוּ וַיְקַרְבְּנוּ לַיְמֹת הַמְּשִׁיחַ וְלְבִנְיָן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ
וְלְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא .**

**מַגְדוֹל יִשׁוּעוֹת מִלְכוֹ. וְעֲשֵׂה חֶסֶד לְמַשִּׁיחוֹ לְדוֹד וּלְזָרְעוֹ עַד עוֹלָם:
כְּפִירִים רָשׁוּ וְרָעִבוּ. וְדָרְשׁוּ יְהוָה לֹא יַחְסְרוּ כֹּל טוֹב: נַעַר הָיִיתִי גַם**

זְקַנְתִּי וְלֹא רָאִיתִי צְדִיק נֶעְזֵב. וְזָרְעוּ מִבְּקֶשׁ לֶחֶם: כָּל הַיּוֹם חוֹנֵן וּמְלַוֶּה.
וְזָרְעוּ לְבָרְכָה: מִה שְׁאֲכַלְנוּ יִהְיֶה לְשִׁבְעָה. וּמִה שְׁשָׂתִינוּ יִהְיֶה לְרִפּוּאָה.
וּמִה שְׁהוֹמַרְנוּ יִהְיֶה לְבָרְכָה כְּדַכְתִּיב וַיִּתֵּן לִפְנֵיהֶם וַיֵּאכְלוּ וַיִּוְתִירוּ כְּדַבַּר
יְהוָה: בְּרוּכִים אַתֶּם לַיהוָה. עוֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ: בְּרוּךְ הַגָּבֵר אֲשֶׁר יִבְטַח
בַּיהוָה. וְהָיָה יְהוָה מִבְּטַחוֹ: יְהוָה עֵז לְעַמּוֹ יִתֵּן. יְהוָה יִבְרַךְ אֶת עַמּוֹ
בְּשָׁלוֹם: כִּי הִשְׁבִּיעַ נֶפֶשׁ שְׂקָקָה וְנֶפֶשׁ רַעֲבָה מִלֵּא טוֹב: הוֹדוּ לַיהוָה כִּי
טוֹב כִּי לְעוֹלָם חֶסֶד: עוֹשֵׂה הַשָּׁלוֹם בְּמִרוֹמָיו הוּא בְּרַחֲמָיו יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם
עָלֵינוּ וְעַל כָּל עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל וְאִמְרוּ אָמֵן:

המזמון אומר בקול רם

כוס ישועות אשא. ובשם יהוה אקרא:

סברי מרנן:

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, בּוֹרֵא פְּרֵי הַגֶּפֶן: וְשׁוֹתֵה רְבִיעִית

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, עַל הַגֶּפֶן וְעַל פְּרֵי הַגֶּפֶן וְעַל
תְּנוּבַת הַשָּׂדֶה וְעַל אֶרֶץ חֲמֻדָּה טוֹבָה וְרַחֲבָה שְׂרָצִית וְהַנְחִלָּה לְאֲבוֹתֵינוּ
לְאֹכֹל מִפְּרִיָּהּ וּלְשִׁבּוֹעַ מִטּוֹבָהּ. רַחֵם יְהוָה אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ וְעַל יִשְׂרָאֵל
עַמֶּךָ וְעַל יְרוּשָׁלַיִם עִירְךָ וְעַל הַר צִיּוֹן מִשְׁכַּן כְּבוֹדְךָ. וְעַל מִזְבְּחֶךָ. וְעַל
הַיְכָלְךָ. וּבְנֵה יְרוּשָׁלַיִם עִיר הַקֹּדֶשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ. וְהַעֲלֵנוּ לְתוֹכָהּ.
וְשִׁמְחֵנוּ בְּבִנְיָנָהּ וּבְבִרְכָךָ עָלֵינוּ בְּקִדְשָׁהּ וּבְטַהֲרָה:

בשבת: וְנַחֲמֵנוּ בַּיּוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה

וְזָכְרֵנוּ לְטוֹבָה בַּיּוֹם הַזֶּה: בַּיּוֹם טוֹב מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה: כִּי אַתָּה
טוֹב וּמְטִיב לְכָל וְנוֹדֶה לְךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ עַל הָאָרֶץ וְעַל פְּרֵי גִפְנָה: בְּרוּךְ
אַתָּה יְהוָה, עַל הָאָרֶץ וְעַל פְּרֵי גִפְנָה:

כתיבה וחתימה טובה.

תפילת הפרנסה להרמ"ק הוא רבי משה קורדוברו
זלה"ה

בְּמִזְמוֹר כְּדָוִד. יְהוָה רַעֲי לֹא אֶזְזָר: בְּזָאוֹת
דַּעֲשָׂא יִרְבִּיעֲנִי. עַל בֵּי מִזְזוֹת יִזְהַלְנִי: זַפְשֵׁי
יִשׁוּבָב. יִזְזוֹנִי בְּמַעֲלָי צֶדֶק לְמַעַן שְׂמוֹ: גַּם כִּי
אֵלֶךְ בְּגֵיא צִלְמוֹת לֹא אִירָא רַע כִּי אֲתָה עֲמֹדִי.
שִׁבְטְךָ וּמִשְׁעֲנֶתֶךָ הִמָּה יִזְזוּבְנִי: תַעֲרֹךְ לְפָנָי
שִׁלְזוֹן גָּד צוֹרְרִי. דַּעֲשֶׂתָּ בְּשִׁמְךָ רֵאשִׁי כּוֹסִי
רְוִיָה: אֶךְ טוֹב וּזְזוֹסֵד יִרְדְּפוּנִי כָּל יְמֵי זְמִי.
וְשִׁבְתִּי בְּבֵית יְהוָה לְאַרְךָ יָמִים:

יהי רצון מלפניך ה' או"א שיהיו מזונותי ופרנסתי ופרנסת
אנשי ביתי עם מזונות ופרנסת כל עמך בית ישראל מוכתרים
ומאומתים ותצדיקים בידיך, ואל תצריכני לידי מתנת בשר
ודם ולא לידי הלוואתם אלא לידיך המלאה והרחוה, עיני כל
אליך ישברו ואתה נותן להם את אוכלם בעתו, פותח את ידיך
ומשביע לכל חי רצון.

יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך ה' צורי וגואלי.

וטוב לאמר התפילה הזאת לפני התחלת הסעודה או בעת פתיחת ההיכל.

מי שבירך לרבי מאיר צבה זצ"ל מטונים.

במידת הבינה והחסד

מי שבירך אבותינו פעמיים . בזכות אדם הראשון ואשתו שניים .
ובזכות נח שהלכה תיבתו על פני המים . ובזכות אברהם אבינו ע"ה
שאמר למלאכי השרת יוקח נא מעט מים . ובזכות יצחק אבינו ע"ה
שנעקד בשני הקרניים . ובזכות יעקב אבינו ע"ה שאמר למלאכי
השרת מלאכי אלהים מהנני . ובזכות יוסף הצדיק ע"ה שצפה
ארנו על פני המים . ובזכות אהרן הכהן ע"ה שהקטיר קטורת בין
הערביים . ובזכות מרים הנביאה שעלתה באר המים . ובזכות משה
רבינו ע"ה שהוציא ששים ריבוא מארץ מצרים . ובזכות עובדיה
הנביא שזן מאה נביאים במערות שניים . ובזכות אלישע הנביא
שהחיה מאתיים שנים . ובזכות אליהו הנביא זכור לטוב שעלה
בסערה בשמים . ובזכות דוד המלך ע"ה שהוציא ספר תהילים בניב
ובשפתיים . ובזכות שלמה המלך ע"ה שבנה בית המקדש
בירושלים . ובזכות הרב הקדוש רבי שמעון בר יוחאי ע"ה שהוציא
ספר הזוהר בניב ובמצלתיים . ובזכות הרב הקדוש רבי מאיר בעל
הנס ע"ה שנעשה עמו נס בכל יום ערב בקר וצהוריים .

הוא יברך ושמור וינצור ויעזור ויגדיל וירומם וינשא למעלה למעלה
: פלוני(ת) בן(בת) פלוני(ת) .

הגדול לפי גודלו והקטן לפי קוטנו וכו'... מלכא דעלמא הוא יברך
יתיה וכו'

כי נרצה.

